

Rapport fra arbejdsgruppe under VEU-rådet om tilbud til voksne tosprogede

Indholdsfortegnelse

1. Indledning.....	4
1.1 Arbejdsgruppens sammensætning og arbejdsform.....	5
1.2 Rapportens opbygning.....	5
1.3 Resumé af løsningsforslag.....	6
2. Tilbud til voksne tosprogede	8
2.1 Danskuddannelserne og Intro-dansk.....	8
2.2 Almen voksenuddannelse (AVU).....	12
2.3 Arbejdsmarkedsuddannelser (AMU)	13
2.4 Forberedende voksenundervisning (FVU)	14
2.5 Ikke-formelle tilbud.....	15
2.6 Tilbuddenes interne sammenhæng.....	17
2.7 Deltagernes tilknytning til arbejdsmarkedet.....	19
2.8 Finansiering af tilbuddene	21
2.9 Udlændinges brug af andre fag og kurser end dansk som andetsprog og FVU-læsning i AVU, FVU og AMU.....	24
3. Barrierer	28
3.1 Barrierer knyttet til adgangsbetingelser.....	28
3.1.1 Barrierer knyttet til treårsretten.....	28
3.1.2 Barrierer knyttet til sproglige adgangsbetingelser til AVU, AMU og FVU	29
3.1.3 Barrierer knyttet til uddannelsesniveau	32
3.2 Barrierer knyttet til udbud og udbudsfrekvens.....	32
3.3 Barrierer knyttet til deltagerbetaling og godtgørelse.....	35
3.4 Barrierer knyttet til kendskab til tilbud, vejledning/screening og koordinering af tilbud.....	36
3.4.1 Barrierer knyttet til kendskab til tilbud, vejledning og screening.....	36
3.4.2 Koordinering af udbud/tilbud	37
3.5 Andet	38
3.5.1 Anvendelse af FVU-læsning til tosprogede.....	38
3.5.2 Særlige udfordringer for lærere der underviser tosprogede	41
4. Løsningsforslag.....	43

4.1. Udvikling af FVU	43
4.2 Forbedret vejledning, screening og samspil mellem tilbuddene	44
4.3 Styrkelse af lærerkvalifikationer	46

1. Indledning

22. september 2010 havde VEU-rådet en temadrøftelse med overskriften AMU's tilbud til flygtninge og indvandrere. Som baggrund for drøftelsen var der udarbejdet et notat vedrørende AMU's tilbud til indvandrere og flygtninge. Som resultat af mødet blev der ønsket en bredere drøftelse af tilbud til voksne flygtninge og indvandrere, der også inddrog den enkelte tosprogedes perspektiv samt andre tilbud end AMU's erhvervsrettede tilbud. På baggrund her af blev der nedsat en arbejdsgruppe, der skulle se nærmere på, hvordan indsatsen for tosprogede kunne styrkes, herunder hvilke barrierer der er for samspil mellem forskellige tilbud og systemer. Nærværende rapport er resultatet af arbejdsgruppens arbejde.

Kommissoriet for arbejdsgruppen under VEU-rådet om tilbud til voksne tosprogede lyder som følgende:

Arbejdsgruppen skal:

kortlægge barrierer for, at de eksisterende muligheder for almen og erhvervsrettet uddannelse for voksne indvandrere og efterkommere i VEU-målgruppen udnyttes optimalt, dels set i et institutionsperspektiv og dels i et individperspektiv.

Arbejdet skal munde ud i en kort rapport til VEU-rådet, hvor centrale problemstillinger beskrives, og hvor der foreslås initiativer, der fremadrettet kan medvirke til, at de eksisterende muligheder udnyttes bedst muligt.

Som en del af arbejdsgruppens arbejde, udarbejdes kortlægninger af de forskellige voksenuddannelsstilbud. De skal kort redegøre for målgruppens brug af tilbudene og særlige problemstillinger, der er knyttet til de enkelte tilbud og deres samspil med andre tilbud i forhold til målgruppen.

I arbejdsgruppens arbejde, herunder diskussioner og rapportering, har danskundervisningstilbud i sigens natur fyldt meget, idet danskfaglige kompetencer er en nøgelfaktor i forhold til job og uddannelsesmuligheder, men der peges også på muligheder og barrierer i forhold til uddannelses- og kompetenceudviklingsmuligheder i et bredere perspektiv. Det gælder både anden almen og erhvervsrettet uddannelse i de formelle uddannelsesinstitutioner samt folkeoplysende tilbud, der giver den enkelte redskaber til at forstå og håndtere udfordringer i mødet med det danske arbejdsmarked og samfund.

1.1 Arbejdsgruppens sammensætning og arbejdsform

Arbejdsgruppen er sammensat så forskellige centrale interessenter på feltet er repræsenteret. I alt består arbejdsgruppen af 15 personer, der fordeler sig på følgende måde¹:

- To repræsentanter fra arbejdstagersiden
- To repræsentanter fra arbejdsgiversiden
- To repræsentanter fra erhvervsrettede og almene uddannelsesinstitutioner udpeget af skolelederforeningerne
- En repræsentant fra Uddannelsesforbundet
- En repræsentant fra Dansk Folkeoplysnings Samråd, Foreningen af Ledere ved Danskuddannelser m.fl.
- Repræsentanter fra Undervisningsministeriet, efter 3. oktober 2011 Ministeriet for Børn og Undervisning, i forhold til AMU, AVU og FVU
- En repræsentant fra Danskuddannelsesenheden i Integrationsministeriet, efter 3. oktober 2011 er Danskuddannelsesenheden overgået til Ministeriet for Børn og Undervisning.

Undervisningsministeriet (efter 3. oktober 2011 Ministeriet for Børn og Undervisning) har varetaget mødeledelse og sekretariatsfunktion for arbejdsgruppen med forankring i Afdelingen for erhvervsrettede uddannelser, Kontor for arbejdsmarkedsuddannelser. Kontorchef Lisbeth Bang Thorsen har været formand for arbejdsgruppen.

Arbejdsgruppen har i alt haft fem møder. Efter første møde har der til hvert møde foreligget et skriftligt oplæg eller udkast til rapport. På de første møder blev der lagt vægt på at få indkredset, hvilke problemstillinger/barrierer der er de mest dominerende. De efterfølgende møder var der primært fokus på udviklingen af løsningsforslag samt tilretning af rapportens andre elementer. Sekretariatet har stået for selve sammenskrivningen af rapporten blandt andet på baggrund af input fra medlemmer i arbejdsgruppen.

1.2 Rapportens opbygning

Rapporten er overordnet delt op i fire kapitler. 1. kapitel indeholder introduktion til rapporten samt et kort resumé af de løsningsforslag, som arbejdsgruppen er kommet frem til.

I 2. kapitel gennemgås kort de forskellige danskundervisningstilbud for voksne med udenlandsk herkomst for at give et overblik af mulighederne for målgruppen i dag. Derudover gennemgås tilbuddenes

¹ Samlet deltagerliste kan ses i bilag 1

interne sammenhæng og deres finansiering samt tosprogedes brug af andre tilbud end dansk som andetsprog og FVU-læsning inden for VEU.

I kapitel 3 beskrives de barrierer og særlige udfordringer som arbejdsgruppen har indkredset i forhold til, at de eksisterende muligheder for almen og erhvervsrettet uddannelse for voksne tosprogede udnyttes bedst muligt.

I kapitel 4 præsenteres de løsningsforslag, som arbejdsgruppen er kommet frem til.

I rapporten bruges der flere forskellige udtryk om målgruppen som tosprogede, flygtninge og indvandrere, personer med udenlandsk herkomst etc. Baggrunden herfor er, at der i de forskellige kontekster f.eks. de enkelte uddannelser eller i forhold til statistisk information anvendes forskellige udtryk til at beskrive målgruppen, som er voksne med en anden herkomst end dansk, og som har dansk som andetsprog

1.3 Resumé af løsningsforslag

Arbejdsgruppens arbejde er mundet ud i en række forslag, der kan understøtte, at de forskellige uddannelses tilbud til voksne tosprogede udnyttes bedst muligt. Forslagene kan overordnet sammenfattes i tre temaer.

Udvikling af nye FVU-tilbud

- *Der udvikles et nyt FVU-tilbud tilrettelagt for tosprogede med fokus på mundtlige færdigheder, som kan fungere som forberedelse til at kunne deltage i undervisningen i FVU-læsning og dansk som andetsprog i AVU og AMU.*
- *Der etableres en variant af det eksisterende FVU-læsning blot tilrettelagt for tosprogede.*

Forbedret vejledning, screening og samspil mellem tilbuddene

- *Uddannelsesinstitutionerne samarbejder med VEU-centre, jobcentre m.fl. for at styrke koordineringen af informations-, vejlednings- og uddannelsesindsatsen målrettet voksne tosprogede. Det kan i forlængelse heraf overvejes, om der skal oprettes en fysisk "vejledningsenhed", som kan tilbyde én indgang til vejledning til de forskellige tilbud og til at få afklaret den enkeltes dansksproglige kompetencer.*
- *Der udvikles et fælles screeningsværktøj med en fælles referenceramme, som kan benyttes i forhold til at vurdere potentielle kursisters dansksproglige kompetencer med henblik på at kunne vejlede og henvise dem til de mest hensigtsmæssige uddannelses tilbud.*

Styrkelse af lærer kvalifikationer

- *Lærere i AVU, FVU og AMU tilbydes efteruddannelse i forhold til at undervise deltagere med dansk som andetsprog, der deltager i almen og erhvervsrettet undervisning sammen med deltagere med dansk som modersmål.*
- *Lærere i FVU-læsning tilbydes efteruddannelse i at undervise deltagere med dansk som andetsprog. Det skal ved eventuel etablering af nye tilbud i FVU, der specifikt er målrettet deltagere med dansk som andetsprog, sikres, at lærerne har relevante lærer kvalifikationer i forhold til at undervise tosprogede.*

Herudover kan det overvejes, om der er behov for en nærmere undersøgelse af, hvor mange udlændinge der må opgives at fortsætte med de øvrige uddannelses tilbud i Dansk som andetsprog/ FVU-læsning på grund af utilstrækkelige dansksproglige kompetencer til at kunne benytte AVU, AMU eller FVU, når de ikke har adgang til danskuddannelserne.

2. Tilbud til voksne tosprogede

I dette afsnit gennemgås kort de forskellige danskundervisningstilbud for voksne med udenlandsk herkomst med henblik på at give et overblik af mulighederne for målgruppen i dag. Afsnittet afsluttes af en kort gennemgang af tilbuddenes interne sammenhæng og deres finansiering samt et overblik over udlændinges brug af andre tilbud inden for voksenundervisning end dansk.

2.1 Danskuddannelserne og Intro-dansk

Danskuddannelserne består af grundlæggende undervisning i dansk med henblik på, at tilflyttede udlændinge kan klare sig på en dansk arbejdsplads og deltage i det danske samfund. Undervisningen kan følges på fuld tid eller uden for normal arbejdstid og kan foregå i forbindelse med job, arbejdspraktik og anden uddannelse. Danskuddannelserne er således det grundlæggende tilbud for nyankomne udlændinge.

Danskuddannelseslovens målgruppe er som udgangspunkt alle nyankomne udlændinge, der er fyldt 18 år og

- har opholdstilladelse eller i øvrigt har fast, lovligt ophold i Danmark og er folkeregistreret i kommunen eller
- har fast ophold i medfør af EU-reglerne om ophævelse af indrejse- og opholdsbegrænsninger i forbindelse med arbejdskraftens frie bevægelighed, etablering og udveksling af tjenesteydelser m.v. og har bopæl i en kommune.

Herudover har EU-grænsependlere ret til danskuddannelse. EU-grænsependlere er arbejdstagere, der arbejder i Danmark, eller personer, der har etableret selvstændig virksomhed i Danmark, uden at bo her.

Det er kommunernes ansvar at gennemføre danskuddannelserne og informere nyankomne udlændinge om deres uddannelsesret. Alle udlændinge skal optages på en danskuddannelse senest en måned efter, at kommunen har overtaget ansvaret for en udlænding under integrationsloven eller senest en måned efter, at de har henvendt sig på kommunen eller er blevet henvist i forbindelse med aktivering. Tilbudet om danskuddannelse omfatter undervisning i op til tre år efter det tidspunkt, hvor udlændingen første gang kan påbegynde danskuddannelse.

Det følger af danskuddannelsesloven, at kommunalbestyrelsen kan beslutte, at udlændinge, som ikke har påbegyndt eller afsluttet danskuddannelsen i løbet af den treårige periode, fortsat skal have mulig-

hed for danskuddannelse. Det er den enkelte kommune, som træffer afgørelse om forlængelse af uddannelses tilbuddet, herunder hvor længe tilbuddet skal forlænges.

I nogle tilfælde kan en udlænding have vanskeligt ved i perioder at følge uddannelses tilbuddet. Det følger i den forbindelse af danskuddannelsesloven, at udlændinge – under visse betingelser – har ret til yderligere danskuddannelse. Det gælder f.eks., hvis udlændingen har været forhindret i at deltage i undervisningen pga. sygdom, barsel eller i visse særlige tilfælde, hvis udlændingen har været i ustøttet beskæftigelse i mindst 30 timer om ugen, og udlændingens beskæftigelse og forhold i øvrigt har indebåret, at denne i en periode ikke har haft mulighed for at benytte sig af tilbuddet om danskuddannelse.

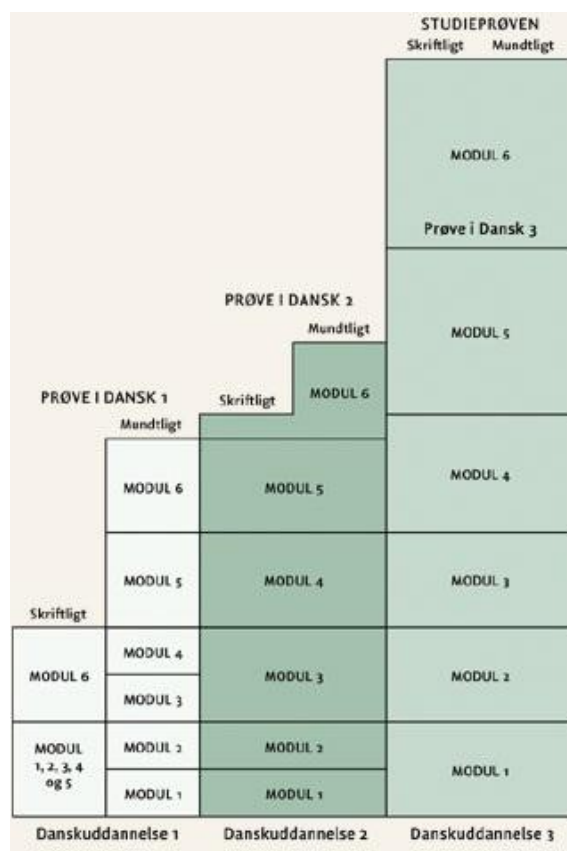
Reglerne indebærer således en ret til yderligere undervisning, hvis særlige betingelser er opfyldt. Der følger derimod af reglerne ingen mulighed for, at blive væk fra undervisningen for så senere at stille krav om at modtage denne undervisning. Det treårige danskuddannelses tilbud er dermed også tiltænkt at varetage et integrationsmæssigt hensyn (og er et centralt element i introduktionsforløbet efter integrationsloven), idet den enkelte udlænding tilskyndes at deltage i danskuddannelsen og gennemføre denne hurtigst muligt for dermed at styrke mulighederne for en vellykket integration i det danske samfund.

Baggrunden for den treårige uddannelsesperiode er således et ønske om at give den enkelte udlænding incitament til at gennemføre uddannelsen i løbet af de første tre år efter ankomsten til Danmark. Udlændingens uddannelsesret modsvares af en pligt for bopælskommunen til at sikre den pågældende et relevant uddannelses tilbud med afsluttende prøveafleggelse, som det er muligt at gennemføre inden for de tre år.

Hertil kommer, at danskundervisningen også af sprogfaglige hensyn bør gennemføres som et samlet forløb således, at den enkelte udlænding ikke mister tillærte sprogkompetencer i forbindelse med pauser i uddannelsesforløbet. Når den treårige uddannelsesret er opbrugt, er det meningen, at udlændingen skal benytte andre uddannelses tilbud til voksne, hvis der er behov for yderligere danskundervisning.

Danskuddannelserne er delt op i tre uddannelser, Danskuddannelse 1, Danskuddannelse 2 og Danskuddannelse 3, for at tage højde for de individuelle forudsætninger og integrationsmål, som de nyankomne udlændinge har.

- Danskuddannelse 1 er tilrettelagt for kursister, som ikke kan læse og skrive på deres modersmål, samt kursister, som ikke behersker et europæisk skriftsystem.
- Danskuddannelse 2 er tilrettelagt for kursister, som har en kort skole- og uddannelsesbaggrund fra hjemlandet.
- Danskuddannelse 3 er tilrettelagt for kursister, som har en mellemlang eller lang skole- og uddannelsesbaggrund. Det kan f.eks. være en erhvervsuddannelse, en gymnasieuddannelse eller en videregående uddannelse.

Figur 1: De ordinære danskuddannelser

Danskuddannelserne er prøveforberedende. De afsluttes alle med en centralt stillet færdighedsprøve. På Danskuddannelse 3 kan undervisningen afsluttes på to niveauer: Prøve i Dansk 3 efter modul 5 eller Studieprøven efter modul 6. Studieprøven er det normale dansksproglige adgangskrav til de videregående uddannelser.

Modulernes varighed er fleksibel og afhængig af kursisternes kompetencer. Tal fra 2004 – 2006 viste, at det gennemsnitlig tog 1.664 timer at gennemføre de første fire moduler på Danskuddannelse 1, 1.372 timer at gennemføre de første fire moduler på Danskuddannelse 2 og 936 timer at gennemføre de første fire moduler på Danskuddannelse 3². De gennemsnitlige gennemførelsestider viser en tendens til, at jo højere et uddannelsesniveau deltageren har, jo hurtigere kan personen gennemføre den planlagte Danskuddannelse.

Som supplement til danskuddannelserne blev ”puljen til arbejdsmarkedsdansk” oprettet d. 1. september 2007 som en forsøgspulje, og den er blevet forlænget til og med 2012. Puljens formål er at udvikle og

² ”Danskuddannelse for voksne udlændinge 2004-2006 – progression og benchmarking”, af Leif Husted (2008).

tilbyde udlændinge ”grundkursus i arbejdsmarkedsdansk” med henblik på at fastholde et arbejde eller komme i beskæftigelse. Målgruppen er først og fremmest kortuddannede udlændinge, der har været indplaceret på Danskuddannelse 1 eller 2, eller som har lignende dansksproglige forudsætninger. Det er en forudsætning, at deltageren har opholdstilladelse og er folkeregistreret i Danmark. Virksomheder, kommuner og udbydere af danskuddannelserne kan søge om midler fra puljen til kurser, der varer op til 70 timer. Kurserne gennemføres af udbydere af danskuddannelserne.

Udover de ordinære danskuddannelser og ovenstående pulje er der også i regi af Integrationsministeriet et særligt arbejdsmarkedsrettet danskundervisningstilbud (intro-dansk) for voksne udenlandske arbejdstagere, der alene planlægger at arbejde i Danmark i en periode. For at gøre brug af dette tilbud skal man være indrejst i Danmark inden for det seneste år og have ordinær beskæftigelse samt fast lovligt ophold og ret til at arbejde i landet. Man kan også benytte sig af tilbuddet, hvis man arbejder eller har virksomhed i landet (EU-grænsependler).

Tilbuddet om intro-dansk omfatter højst 250 timers undervisning i op til et år og seks måneder, som er opdelt i fem undervisningsforløb af 50 timer hver. Hensigten med tilbuddet er, at det så vidt muligt skal tilpasses kursistens arbejde og de behov for danskkundskaber, som kursisten har i denne forbindelse. I modsætning til de ordinære danskuddannelser omfatter intro-dansk ikke modultest og afsluttende prøver. Udlændinge, der har deltaget i intro-dansk, kan efterfølgende vælge at deltage i de ordinære danskuddannelser inden for rammerne af den treårige uddannelsesret, hvis de ønsker at blive i Danmark.

Såvel de ordinære danskuddannelser som intro-dansk udbydes af kommunale og private sprogcentre samt andre uddannelsesinstitutioner, der er godkendt som udbydere. Alle udlændinge skal optages på en danskuddannelse senest en måned efter, at kommunen har overtaget ansvaret for en udlænding under integrationsloven, eller senest en måned efter, at de har henvendt sig på kommunen eller er blevet henvist i forbindelse med aktivering. Derfor er udbyderne forpligtet til at have løbende optag på danskuddannelserne.

I 2010 modtog 49.602 kursister undervisning på de ordinære danskuddannelser og 41 kursister undervisning på introdansk. Der findes ikke officielle opgørelser over kursistantallet på kursus i arbejdsmarkedsdansk. En opgørelse pr. 1. november 2009 viste, at der i alt var bevilliget tilskud til gennemførelse af i alt 228 kurser, svarende til 1.625 kursister, i forbindelse med puljen til arbejdsmarkedsdansk.

Lærerne i danskuddannelserne skal have gennemført Uddannelsen til underviser i dansk som andet-sprog for voksne, være i gang med uddannelsen, eller have tilsvarende kvalifikationer.³

2.2 Almen voksenuddannelse (AVU)

Almen voksenuddannelse (AVU) er enkeltfagsundervisning for voksne i almene fag, der afsluttes med prøver og eksamener efter national standard (grundskole). Samtidig gives der mulighed for erhvervelse af en almen forberedelseseksamen, der kan give krav på optagelse på det 2-årige hf. Almen voksenuddannelse har til formål at styrke voksnes muligheder og interesse for videre uddannelse. Personer med udenlandsk herkomst, der har brug for at forbedre deres færdigheder i dansk med henblik på videre uddannelse eller efteruddannelse eller i forhold til deres arbejde, kan tilmelde sig Dansk som andetsprog i AVU. Deltagerne skal dog kunne klare sig på grundlæggende dansk svarende til minimum Prøve i Dansk 2 eller 3 i danskuddannelserne (se figur 1).

På AVU tilbydes Dansk som andetsprog på alle niveauer: Basis (90 timer), niveau G (180 timer), niveau F (75 timer), niveau E (60 timer) og niveau D (60 timer) ligesom AVU Dansk. Da Dansk som andetsprog er et færdigheds-, videns- og kulturfag på AVU indeholder faget tilegnelse af dansk sprog, kursistens dansksproglige udvikling og forståelse af samspillet mellem sprog og kultur. Centralt i faget står mundtlig og skriftlig kommunikation og forskellige tekstgenrer i sociokulturelle kontekster. På kurserne undervises der i udtryksfærdighed i forbindelse med mundtlig og skriftlig kommunikation, læsning og analyse af forskellige typer danske tekster og oversat udenlandsk litteratur i forskellige genrer samt arbejde med medieprodukter.

AVU tilbydes på voksenuddannelsescentre (VUC) og uddannelsesinstitutioner under Kriminalforsorgen.

I skoleåret 2008/2009 deltog der 3.060 personer i Dansk som andetsprog i AVU. Man skal være opmærksom på, at dette tal er fra før AVU-reformen (2009), hvor der kun blev udbudt dansk som andetsprog på to niveauer.

For at varetage undervisning i Dansk som andetsprog skal den pågældende lærer have gennemført Uddannelsen til underviser i dansk som andetsprog for unge og voksne eller have tilsvarende kvalifikationer.

³ Uddannelsen til underviser i dansk som andetsprog for unge og voksne (som den hedder i dag) og Master i dansk som andetsprog er næsten identiske, men adskiller sig ved at have lidt forskellige adgangskriterier samt ved, at den ene udbydes som åben uddannelse og den anden som masteruddannelse.

2.3 Arbejdsmarkedsuddannelser (AMU)

Arbejdsmarkedsuddannelserne (AMU) er et erhvervsrettet efteruddannelsessystem for faglærte og ufaglærte. Der udbydes for eksempel uddannelser inden for områderne produktion, transport, service, bygge og anlæg, køkken og kantine, handel og kontor, social- og sundhedsområdet m.v.

For tosprogede, der har behov for supplerende danskundervisning for at få fuldt udbytte af almindelige AMU-uddannelser, eller som har brug for at forbedre deres danskkundskaber, tilbydes der undervisning i Dansk som andetsprog i AMU. Deltagerne skal dog som minimum kunne klare sig på elementært dansk svarende til Prøve i Dansk 1 eller 2 i danskuddannelserne (se figur 1).

Kurser i Dansk som andetsprog er meget fleksible og kan være både korte og lange. De er målrettet arbejdspladsen, og der undervises for eksempel i fagsprog og i, hvordan man taler med kolleger om de forskellige arbejdsopgaver samt læser instruktioner. På de lange kurser undervises der også i arbejdspladskultur samt arbejdsmarkeds- og uddannelsesforhold. Undervisningen i Dansk som andetsprog vil ofte være kombineret med en eller flere faglige AMU-uddannelser.

Der findes fire forskellige tilbud i Dansk som andetsprog i AMU:

- Fagunderstøttende Dansk som andet sprog for flygtninge/indvandrere (max. varighed 10 dage, 74 timer - kan afkortes, udbydes kun i kombination med en faglig AMU-uddannelse)
- Dansk som andetsprog for flygtninge/indvandrere, basis, (max. varighed 40 dage, 296 timer - kan afkortes)
- Dansk som andetsprog for flygtninge/indvandrere, mellemtrin, (max. varighed 40 dage, 296 timer - kan afkortes)
- Dansk som andetsprog for flygtninge/indvandrere, avanceret, (max. varighed 40 dage, 296 timer - kan afkortes)

Ud over Dansk som andetsprog tilbydes der i AMU fem kurser, der er særligt tilrettelagt for tosprogede. Det drejer sig om kurser, der introducerer til henholdsvis arbejdsmarkedsuddannelserne, et brancheområde, det danske arbejdsmarked, arbejdsmarked, it og jobsøgning samt almen fødevarerhygiejne for flygtninge og indvandrere. Derudover er der en variant af individuel kompetencevurdering, målrettet flygtninge og indvandrere, der ikke har papir på kompetencer erhvervet uden for Danmark.

Endelig kan AMU tilbyde særlige uddannelsesforløb for flygtninge og indvandrere. De kan tilrettelægges fleksibelt i forhold til konkrete målgrupper og uddannelsesbehov. Det er AMU-udbyderne, der tilrettelægger forløbene. Alle arbejdsmarkedsuddannelser, herunder de arbejdsmarkedsuddannelser der er særligt udviklet til flygtninge og indvandrere og enkeltfag optaget i en fælles kompetencebeskrivelse

samt praktikforløb, kan indgå i de særlige uddannelsesforløb. Det er muligt at forlænge de normerede varigheder af de enkelte arbejdsmarkedsuddannelser med op til 25%, når de indgår i uddannelsesforløbene. Det giver deltagerne mere tid til at nå målene i de arbejdsmarkedsuddannelser eller enkeltfag, der indgår i forløbet, hvis de har behov for det. Der kan også indgå praktik i forløbene, men et praktikophold må dog maksimalt være 12 uger. I uddannelsesforløb, hvor der indgår en eller flere af uddannelserne i Dansk som andetsprog, skal en del af undervisningen ske integreret eller overlappende med den faglige undervisning. Formålet med dette er at styrke samspillet mellem den sproglige og faglige kompetenceudvikling.

CASE – et eksempel på et kort særligt uddannelsesforløb for flygtninge og indvandrere i AMU

”Rengøring for tosprogede med dansk”

Kursusperiode og sted: 14. - 25. november 2011 på EUC-Sjælland, Næstved.

Kurser der indgår: Rengøringsmidler og overflader, Rengøringshygiejne, Redskaber og maskiner til rengøringsarbejde samt Fagunderstøttende dansk som andetsprog.

Daglig undervisningstid: 08.00- 15.24

Arbejdsmarkedsuddannelserne i Dansk som andetsprog samt de andre AMU-uddannelser målrettet tosprogede udbydes på AMU-centre, tekniske skoler, handelsskoler, social- og sundhedsskoler, private udbydere med flere.

I 2010 deltog der 1.268 personer i Dansk som andetsprog i AMU og 1.340 personer i de andre AMU-kurser målrettet tosprogede.

Lærere, der underviser i Dansk som andetsprog, skal have Uddannelsen til underviser i dansk som andetsprog for voksne eller tilsvarende kvalifikationer.

I øvrigt er det muligt at udbyde alle AMU's kurser på et fremmedsprog eller i en kombination af et fremmedsprog og dansk, blot det fremgår tydeligt af annonceringen. Det er også muligt at anvende tolk, hvis deltageren, arbejdsgiveren eller jobcentret finansierer udgiften, og tolkningen kan indpasses i undervisningen.

2.4 Forberedende voksenundervisning (FVU)

Formålet med den forberedende voksenundervisning (FVU) er at give voksne mulighed for at forbedre og supplere deres grundlæggende færdigheder i regning, læsning, stavning og skriftlig fremstilling med

henblik på videre uddannelse samt styrkelse af forudsætningerne for aktiv medvirken i samfundslivet. FVU består af to fag: FVU-læsning og FVU-matematik.

For tosprogede, der har behov for at forbedre deres færdigheder i læsning og skrivning, kan det være relevant at deltage i FVU-læsning. Her skal det nævnes, at modsat uddannelserne gennemgået i de foregående afsnit er FVU-læsning ikke undervisning i Dansk som andetsprog.

Inden deltagelse i FVU vurderes det, om ansøgeren har de nødvendige forudsætninger til at få udbytte af undervisningen. Ansøgeren skal gennemføre en obligatorisk men vejledende test, der anvendes i vurderingen af, om FVU er relevant, eller om der skal vejledes til et andet tilbud.

FVU læsning består af fire trin, som hver varer mellem 30 og 60 timer. På alle fire trin arbejdes der med dansk i hverdagen, og der er fokus på at lære at: 1) stave ord, 2) læse og forstå tekster og 3) skrive og bruge tekster.

Undervisningen kan tilrettelægges for hold i et varierende antal timer pr. uge og med varierende længde. Færdighedsmæssigt ækvivalerer FVU trin 4 Almen Voksenuddannelse på G-niveau (se afsnit 2.2).

FVU tilbydes på voksenuddannelsescentre (VUC), folkeoplysende foreninger, daghøjskoler, AMU-udbydere, sprogcentre og andre voksenuddannelsesinstitutioner.

I skoleåret 2008/2009 deltog der 21.907 personer i FVU-læsning, hvoraf 11.679 havde udenlandsk herkomst, hvilket vil sige lidt over 50% af det samlede antal deltagere.

For at kunne varetage undervisning i FVU-læsning skal underviseren have bestået fagmodul 3 og 4 i den pædagogiske diplomuddannelse Undervisning i læsning og matematik for voksne eller have tilsvarende kvalifikationer.

2.5 Ikke-formelle tilbud

Ud over de formelle tilbud, som er blevet beskrevet i de fortløbende afsnit, eksisterer der også en række ikke-formelle tilbud for voksne tosprogede bestående af særligt tilrettelagte og tværgående forløb i regi af folkeoplysningen. Disse forløb kan ofte imødekomme særlige kompetenceudviklingsbehov, som ikke varetages i det ordinære VEU-system.

Deltagerne er for det meste ledige, men der er også flere beskæftigede deltagere. Der er generelt ingen betingelser i forhold til adgangsniveau, da tilbuddet vurderes i forhold til den enkelte og tilpasses til dennes forudsætninger, ressourcer og behov. Indholdet i de ikke-formelle tilbud er fleksibelt i forhold til målgruppe, formål og samarbejde. Det handler om at give kursisterne redskaber til at begå sig i det

danske samfund og dermed handler det typisk om samfundsorientering i forbindelse med personlig og social kompetenceudvikling kombineret med mere specifikke almene og erhvervsrettede faglige kompetencemål.

I de skræddersyede forløb er realkompetenceafklaring og dokumentation, vejledning og FVU typisk integrerede. I en del tilfælde indgår også ordblindeundervisning. Praktik anvendes i stort omfang til afklaring, motivation og til at understøtte læring og transfer.

Der bliver også gennemført tværgående undervisningstilbud i et samarbejde mellem ikke-formelle aktører og en eller flere formelle VEU-institutioner. Dette kan gøre formel uddannelse tilgængelig for grupper med svage sproglige og faglige forudsætninger, som ellers ikke vil have samme mulighed for at benytte disse tilbud. De ikke-formelle tilbud kan tilrettelægges fleksibelt med hensyn til ugentligt timetal, varighed og lokalitet.

CASE – ”På vej til børnekøkken”

Kurset ”På vej til børnekøkken” blev gennemført i 2009 i et samarbejde mellem Roskilde Slagteriskole og Ishøj Daghøjskole med sidstnævnte som hovedentreprenør. Kurset er et eksempel på, at det ved hjælp af en helhedsorienteret, fleksibel og individuelt tilpasset indsats i regi af Daghøjskolen lykkedes for alle i en gruppe af ledige med svage danskundskaber at opnå certifikat i almen fødevarehygiejne samt at gennemføre en række andre AMU-kurser. I gennem kurset fik deltagerne alsidig kompetenceudvikling i forhold til selvstændigt at kunne varetage ansvaret for et økologisk børneinstitutionskøkken.

Kurset varede 19 uger. Det samlede forløb bestod i alt af 9 ugers undervisning på daghøjskolen, 4 AMU-kurser med en samlet varighed på 5 uger og 4 ugers praktik i forskellige institutioner i kommunen.

AMU-kurserne var tilrettelagt som et forløb for flygtninge og indvandrere. Der var et godt samarbejde mellem lærerne på daghøjskolen og på Slagteriskolen, og daghøjskolens dansklærer blev købt som time-lærer til at varetage AMU's danskundervisning. Daghøjskolen arbejdede med meget høj grad af undervisningsdifferentiering, så den enkelte fik træning og udfordringer efter behov (herunder danskfagligt) og med tæt sammenhæng mellem teori og praksis. Daghøjskolen forestod selv undervisningen i almen fødevarehygiejne og betalte for deltageres gennemførelse af certifikatprøven på Slagteriskolen.

Der var konstant 21-22 deltagere på kurset i kursusperioden dog med en lille udskiftning, idet nogle fik arbejde undervejs, og andre kom til. Det, der havde været udgangspunktet for kurset, blev imidlertid ændret, da ordningen med obligatorisk mad i børneinstitutioner ikke blev til noget. Men bortset fra enkelte, der blev sygemeldt, kom alle deltagere som minimum i løntilskudsjob efterfølgende, og en del er siden kommet i ordinært job.

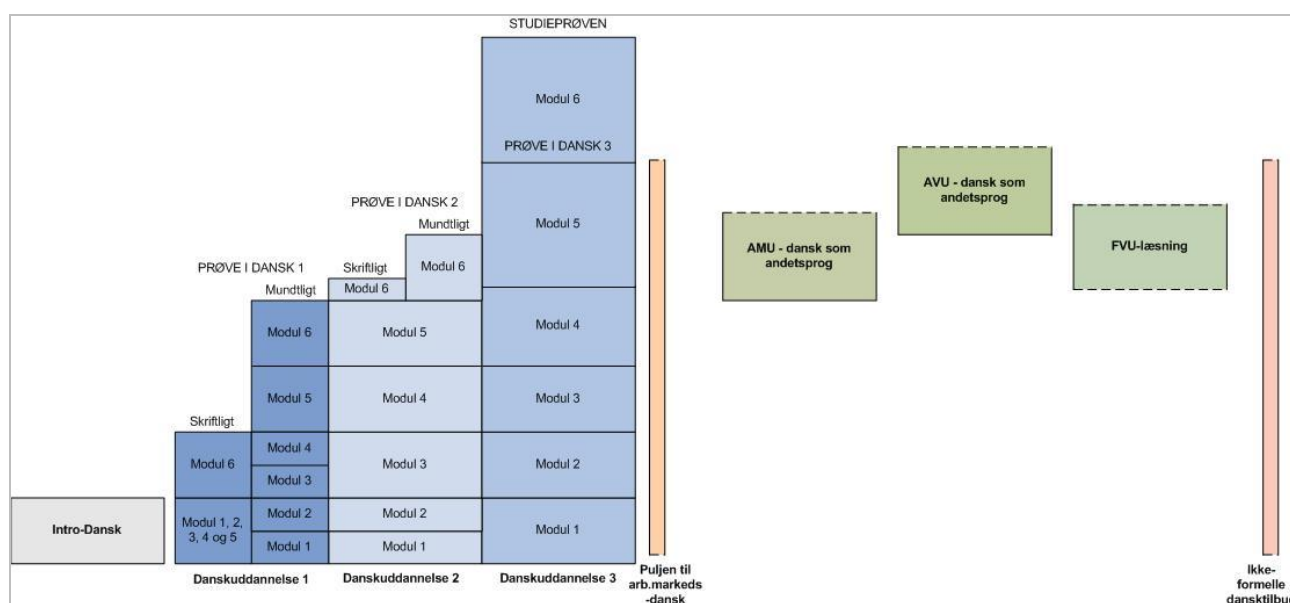
Forløbet blev finansieret af jobcentret. Herunder var danskundervisningen på daghøjskolen finansieret under en rammeaftale på jobsøgning/jobdansk med Beskæftigelsesregionen. Lignende forløb findes andre steder i folkeoplysningen. Finansieringen er blevet vanskeligere efter ændringerne i beskæftigelsesindsatsen (refusionsbestemmelserne) pr. 1. januar 2011.

I Danmark varetages folkeoplysningen af højskoler, daghøjskoler, aftenskoler og en lang række tilsvarende foreninger.

Et kvalificeret skøn fra Foreningen af daghøjskoler og Foreningen af oplysningsforbund er, at der i 2010 var ca. 8.000 deltagere med udenlandsk baggrund i forskellige uddannelsesforløb rettet mod ledige.

2.6 Tilbuddenes interne sammenhæng

På nedenstående figur vises, hvordan uddannelsestilbuddene, som gennemgået i afsnit 2.1, 2.2., 2.3, 2.4 og 2.5, kan ses som en del af det samlede offentlige tilbud samt, hvilke krav der er i forhold til adgangsniveauer på de forskellige uddannelser. Det skal hertil nævnes, at danskuddannelserne og intro-dansk indtil 3. oktober 2011 har ligget placeret i Integrationsministeriet, men fremover vil være placeret i Ministeriet for Børn og Undervisning. FVU, AMU og AVU har ligget placeret i Undervisningsministeriet og er fra 3. oktober 2011 placeret i Ministeriet for Børn og Undervisning. AVU, AMU og FVU er modsat danskuddannelserne og intro-dansk generelle uddannelsessystemer, som blot har nogle specifikke danskuddannelsestilbud som en del af det samlede uddannelsestilbud.

Figur 2: Tilbud og niveauer i dansk som andetsprog og FVU-læsning

Som det ses på figur 2, starter danskuddannelserne og intro-dansk på det laveste niveau, hvilket afspejler, at de er målrettet nyankomne udlændinge og er den grundlæggende uddannelse, de nyankomne udlændinge skal bygge videre på. Yderligere ses det, at det skriftlige niveau er en del lavere end det mundtlige i danskuddannelse 1. De tre andre tilbud AMU, AVU og FVU kræver, at deltageren besidder en vis grad af dansk kundskaber og tager derved udgangspunkt i, at deltageren har været i landet i en vis periode og for eksempel har deltaget i danskuddannelserne. I figuren ses der i forbindelse med disse tre uddannelser samt puljen til arbejdsmarkedsdansk og de ikke-formelle dansktilbud brugen af stiplede linjer. De stiplede linjer indikerer, at det angivne niveau ikke ligger fast i forhold til danskuddannelserne under danskuddannelsesloven, f.eks. er det laveste adgangsniveau til FVU ikke klart defineret i forhold til danskuddannelserne. De ikke-formelle tilbud samt puljen til arbejdsmarkedsdansk kan være med til at bygge bro mellem danskuddannelserne og de øvrige tilbud, hvis der er behov for et højere dansk-kompetenceniveau. I de ikke-formelle tilbud indgår der ofte et eller flere elementer fra de offentlige dansktilbud eventuelt kombineret med erhvervsrettet undervisning.

I forhold til fordelingen af deltagere på de offentlige tilbud er der flest deltagere på danskuddannelserne (jf. tabel 1). Der er en naturlig tilgang af deltagere til danskuddannelserne på baggrund af immigrationen til Danmark, og da det er et helt grundlæggende tilbud, der skiller sig ud fra det generelle uddannelsessystem, kan det være svært at sammenligne med deltagerantallet på AVU, AMU og FVU.

Tabel 1: Antal deltagere fordelt på de offentlige danskuddannelsestilbud¹

	2005	2007	2009	2010
Danskuddannelserne	37.087	34.569	44.383	49.602
Intro-dansk	-	-	-	41
AMU, Dansk som andetsprog	360	993	2.505	1.268

	2006/07	2008/09	
AVU, Dansk som andetsprog²	1.808	3.060	
FVU-læsning³	11.739	11.679	-

¹ Da indsamlingen af data for de forskellige uddannelsestilbud forløber forskelligt, er der ikke data fra 2010 for alle tilbudene.

² Tallene til og med 2008/09 er fra før AVU-reformen.

³ Kun deltagere på FVU-læsning med udenlandsk herkomst

I forhold til fordelingen af deltagere på tilbuddene i det generelle uddannelsessystem (FVU, AMU og AVU), så finder man det største antal deltagere på FVU. Deltagerandelen med udenlandsk herkomst ligger her over 50%. Deltagelse i Dansk som andetsprog i AMU og AVU er også steget de sidste par år, men i AMU er det dog faldet fra 2009 til 2010. I kapitel 3 beskrives overvejelser om og mulige forklaringer på fordelingen af deltagerne.

2.7 Deltagernes tilknytning til arbejdsmarkedet

Den procentuelle fordeling af deltagerne i de forskellige danskuddannelsestilbud på beskæftigelsesstatus (jf. tabel 2) adskiller sig i AVU, AMU og FVU, men der er dog visse fællestræk. Andelen af beskæftigede deltagere kommer ikke op over 45% og er højest i FVU. For AMU's vedkommende sker der en stigning i andelen af beskæftigede, selvom konjunkturerne er radikalt ændret fra efteråret 2008. Det er bemærkelsesværdigt, at andelen i kategorien ledige, der benytter uddannelsestilbuddene, er tendentielt faldende efter, at lavkonjunktoren slår igennem. Andelen af personer uden for arbejdsstyrken, som inkluderer kontanthjælpsmodtagere, holder sig nogenlunde stabilt på de enkelte uddannelser og stiger ikke trods konjunkturændringen. AVU har flest deltagere i denne kategori.

Tabel 2. Fordeling af deltagere i dansk som andetsprog og FVU-læsning på arbejdsmarkedsstatus

Arbejdsmarkedsstatus ¹	2006/2007			2008/2009			2009/2010		
	AVU ²	AMU ³	FVU ⁴	AVU ²	AMU ³	FVU ⁴	AVU	AMU ³	FVU
Beskæftigede	564	218	5449	1117	680	3436		424	
	31%	22%	45%	37%	27%	34%		33%	
Ledige	203	42	1121	138	123	602		44	
	11%	4%	9%	5%	5%	6%		3%	
Udenfor arbejdsstyrken	994	174	4942	1593	489	4429		172	
	55%	18%	41%	52%	20%	43%		14%	
Uoplyst/ukendt	47	559	685	212	1213	1770		628	
	3%	56%	6%	7%	48%	17%		50%	
Total	1808	993	12.197	3060	2505	10.237		1268	
	100%	100%	100%	100%	100%	100%		100%	

Kilde: Undervisningsministeriets databank/UNI-C

¹ Ledige: Personer, der ikke er i beskæftigelse, men står til rådighed for arbejdsmarkedet. Uden for arbejdsstyrken: Bl.a. pensionister, efterlønsmødtgere, studerende og kontanthjælpsmodtagere (Danmarks Statistik).

² Tallene er fra før AVU-reformen, og inkluderer kun de to fag Dansk som andetsprog basis og dansk som andetsprog.

³ Vedr. året 2007, 2009 og 2010.

⁴ Kun personer med udenlandsk herkomst bortset fra i kategorien uoplyst/ukendt. I denne kategori er der en overvægt af personer med udenlandsk herkomst.

Sammenfattende kan man sige, at det gennemsnitligt er mellem en fjerdedel og lidt over en tredjedel af deltagerne, der er i beskæftigelse. Både, hvad angår AVU og FVU, er ca. 50% eller derover ledige eller uden for arbejdsstyrken. Kategorien uden for arbejdsstyrken indbefatter også andre kategorier end kon-

tanthjælpsmodtagere, så derfor angiver denne kategori ikke præcist, hvor mange der er ledige, men de to kategorier tilsammen er dog en indikator på, at tilbuddene benyttes af mange ledige. I AMU er andelen af kategorien ”uoplyste” bemærkelsesværdig høj. I sagens natur kan man ikke vide, hvem ”uoplyste” er, men det er oftest udlændinge.

Der findes ikke statistik på danskuddannelserne, der er umiddelbart sammenlignelig med statistikken for AVU, AMU og FVU, men de tilgængelige tal fra 2008- 2010 belyser, at det kun er en mindre del af deltagerne på danskuddannelserne, der er kontanthjælpsmodtagere eller dagpengemodtagere, i alt ca. 10 %. Numerisk har antallet af kontanthjælpsmodtagere ligget nogenlunde stabilt, mens antallet af dagpengemodtagere er steget lidt i perioden (jf. tabel 3).

Tabel 3 Fordeling af kursister på henvisningskategorier

	2008		2009		2010	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Henvist efter integrationsloven (integrationsprogram)	8.742	23,1 %	9.648	21,7 %	10.876	21,9 %
Henvist efter integrationsloven (introduktionsforløb) ¹	-	-	-	-	1.546	3,1 %
Henvist efter danskuddannelsesloven	22.815	60,3 %	28.950	65,2 %	28.704	57,9 %
Henvist efter lov om en aktiv beskæftigelsesindsats (start-/kontanthjælpsmodtagere)	2.596	6,9 %	2.303	5,2 %	2.579	5,2 %
Henvist efter lov om en aktiv beskæftigelsesindsats (dagpengemodtagere)	1.209	3,2 %	1.344	3,0 %	1.832	3,7 %
Øvrige kursister ²	512	1,4 %	465	1,0 %	714	1,4 %
Uoplyst ³	1.959	5,2 %	1.673	3,8 %	3.351	6,8 %
I alt	37.833	100 %	44.383	100 %	49.602	100 %

Kilde: Integrationsministeriets danskundervisningsdatabase.

¹ Pr. 1. august 2010 udvides gruppen omfattet af integrationsloven således, at bl.a. arbejdstagere og internationale studerende, som har fået opholdstilladelse pr. 1. august 2010 eller senere, også bliver omfattet af loven.

² Gruppen dækker i 2008 og 2009 over kursister som har rekvireret undervisning samt øvrige kursister. I 2010 dækker gruppen over førnævnte henvisningskategorier samt kursister henvist efter lov om en aktiv beskæftigelsesindsats, der ikke modtager ydelse.

³ Disse kursister har ikke registreret en henvisningsdato med tilhørende henvisningskategori, som ligger samtidig eller før modulstartsdatoen, og kan derfor ikke tildeles en henvisningskategori.

Sammenligner man tallene for 2009 og skoleåret 2008/2009 for henholdsvis AVU, AMU og FVU og danskuddannelserne, er der i danskuddannelserne 1.344 kursister, der er dagpengemodtagere og i AVU, AMU og FVU tilsammen 863 i den sammenlignelige kategori ledige. I danskuddannelserne er der 2.303 kontanthjælpsmodtagere og i de øvrige tilbud tilsammen 6.511 deltagere i kategorien uden for arbejdsstyrken. Det er først og fremmest FVU og dernæst AVU, der anvendes af personer uden for arbejdsstyrken med anden herkomst.

2.8 Finansiering af tilbuddene

Finansieringen af de forskellige tilbud differentierer og er blandt andet afhængig af formålet med tilbuddet og af, hvorvidt det drejer sig om beskæftigede, ledige eller selvforsøgende.

Danskuddannelserne og intro-dansk

For nyankomne udlændinge, der enten er omfattet af den treårig introduktionsperiode jf. integrationslovens kapitel 4 og 4a eller af danskuddannelsesloven, er deltagelse i undervisning på de ordinære danskuddannelser og intro-dansk gratis, dog skal deltagelsen i de to tilbud ske i henhold til betingelserne beskrevet i afsnit 2.1

Afregningen til udbydere af de ordinære danskuddannelser sker via modultakster. Størrelsen af taksterne på hver af de tre danskuddannelser aftales mellem kommunalbestyrelsen og udbyderen af danskuddannelserne og varierer meget på tværs af kommuner. En undersøgelse som Integrationsministeriet gennemførte i marts 2011 viste, at modultaksten for Danskuddannelse 1 var mellem 28.325 og 48.258 kr., modultaksten for Danskuddannelse 2 var mellem 15.683 og 36.700 kr. og modultaksten for Danskuddannelse 3 var mellem 10.791 og 23.344 kr. Taksterne er som udgangspunkt højere for Danskuddannelse 1 end for Danskuddannelse 2 og 3, da det ofte kræver flere timer for kursister på Danskuddannelse 1 at gennemføre modulerne end for kursister på Danskuddannelse 2 og 3 jf. afsnit 2.1. Den store variation mellem prisen på de enkelte moduler kan forklares med lokale forskelle i forhold til bl.a. konkurrence og udbud men også, at aftalerne indeholder forskellige elementer som med/uden husleje, kursus i danske samfundsforhold, vejledning o.a.

Udgifterne til danskuddannelse finansieres af kommunerne. Staten yder 50% refusion, mens de resterende 50% af udgifterne finansieres af staten via budgetgarantien. Kommunens andel af budgetgaranti-pengene vil dog ikke nødvendigvis svare til, at kommunen får de resterende 50% refunderet, da budgetgarantien fordeles ved hjælp af en fordelingsnøgle, som Indenrigsministeriet beregner. Kommunen modtager desuden et resultattilskud for hver udlænding omfattet af integrationsprogrammet, som inden for den treårige introduktionsperiode påbegynder og fastholder beskæftigelse og/eller en erhvervskompetencegivende uddannelse i en sammenhængende periode på mindst 6 måneder. Resultattilskuddet blev indført i forbindelse med ændring af integrationsloven pr. 1. januar 2004. Kommunen modtager

desuden et resultattilskud for hver udlænding omfattet af integrationsprogrammet, der består danskprøven inden for den treårige introduktionsperiode

Afregningen til udbydere af intro-dansk undervisning sker via en timetakst fastsat af Integrationsministeriet. Taksten reguleres årligt med satsreguleringsprocenten og udgør i 2011 92 kr. pr. time. Ligesom på de ordinære danskuddannelser finansieres udgifterne til intro-dansk af kommunerne. Også her yder staten 50% refusion, mens de resterende 50% af udgifterne finansieres af staten via budgetgarantien.

Ledige uden for danskuddannelseslovens målgruppe har mulighed for at deltage i danskuddannelserne som led i et aktivt tilbud efter Lov om en aktiv beskæftigelsesindsats.

Deltagere i danskuddannelse, der er i beskæftigelse eller selvforsørgende, har mulighed for at modtage SVU, hvis betingelserne er opfyldt. Ledige under integrationsloven kan modtage introduktionsydelse, som finansieres ligeligt af kommunen og staten, mens ledige uden for integrationsloven kan modtage dagpenge eller kontanthjælp.

Beskæftigede/selvforsørgende, som har opbrugt deres treårige uddannelsesret, og hvor den enkelte kommune ikke bevilger mulighed for fortsat deltagelse i danskuddannelse, har også mulighed for at deltage, men de skal selv betale modultaksten.

AVU, AMU og FVU

Hvis man summerer deltagergebyr og taksameterudgift for hvert af de tre tilbud AVU, FVU og AMU, er der ikke den store forskel i udgifter jf. tabel 4.

Tabel 4: Finansiering og deltagergebyr i AVU, AMU og FVU

	AVU	AMU	FVU
Deltagergebyr	110 kr. pr. kernefag.	590 kr. pr. 37 t. undervisning.	0 kr.
Taksameterudgift pr. person pr. fuldtidsuge*	1.957 kr.	1.569 kr.	2.458kr.
Samlet	2.067 kr.	2.159 kr.	2.458 kr.

*Tælleprincipper og varigheder afviger fra uddannelse til uddannelse. På AMU svarer en fuldtidsuge til 37 timer, mens den på FVU og AVU svarer til 20,3 timer (svarende til 812 timer pr. årselev).

Den store forskel på tilbuddene i relation til de økonomiske forhold er fordelingen af udgifter på deltagergebyr og taksameterudgift. AMU har et forholdsvist højt deltagergebyr i forhold til AVU og FVU, men har modsat en lavere taksameterudgift. AVU har et lavt deltagergebyr, men så en højere taksameterudgift, mens der slet ikke er noget deltagergebyr på FVU, hvor taksameterudgiften så er den højeste.

I forhold til hvilket af de tre tilbud kommunen vælger i aktiveringsøjemed, har fordelingen mellem deltagergebyr og taksameterudgift næppe nogen stor betydning, da det er kommunen, der finansierer begge dele. Her skal det dog nævnes, at der siden 2010 har været en pulje til læse-, skrive og regnekurser under FVU for ledige over 30 år. I 2010 blev 10 mio. kr. således fordelt til jobcentrene efter "først til mølle princippet". I 2011 blev proceduren ændret, så pengene, 25. mio. kr., blev fordelt til samtlige jobcentre ud fra kommunernes andel af ledige i målgruppen. Puljen løber til om med 2013, og der er afsat 25 mio. kr. til indsatsen i både 2012 og 2013.

Beskæftigede og selvforsørgende, der ønsker at benytte de tre tilbud, skal selv betale deltagergebyret, og FVU vil derfor være det billigste tilbud for denne gruppe. Beskæftigede deltagere på AMU vil dog som oftest få deltagergebyret betalt af virksomheden, da det for det meste er virksomheden, der sender medarbejderne på AMU. Taksameterudgiften bliver for begge grupper dækket af staten.

Beskæftigede og selvforsørgende deltagere på AMU har mulighed for at modtage kost, logi og befordring, som bliver finansieret af AER⁴-bidrag fra arbejdsgiverne, men staten finansierer udgiften, hvis bevillingen overskrides. Hvis den beskæftigede deltager får fuld løn under kurset, har arbejdsgiveren mulighed for at få VEU-godtgørelse som compensation for tabt arbejdskraft. Hvis arbejdsgiveren ikke betaler fuld løn i uddannelsesperioden, kan deltageren modtage VEU-godtgørelse. VEU-godtgørelsen bliver også finansieret af AER-bidrag fra arbejdsgiverne.

Beskæftigede og selvforsørgende deltagere har mulighed for at modtage SVU på FVU og både SVU og SU på AVU, hvis betingelserne er opfyldt. Der kan også være mulighed for en form for rabat, hvis særlige betingelser er opfyldt.

Ikke-formelle tilbud

Finansieringen af de ikke-formelle tilbud er afhængig af, hvem der står for og har efterspurgt tilbuddet, samt hvilke offentlige uddannelsestilbud (f.eks. FVU eller AMU) der eventuelt inddrages. En stor andel af de ikke-formelle tilbud er for ledige og finansieres af jobcentrene. Der findes dog også generelle tilbud til udenlandsk fødte, som finansieres af kommuner, eksempelvis i henhold til lovgivningen om daghøjskoler (folkeoplysningslovens kap. 12a). Daghøjskolen for Indvandrerkvinder i København er et eksempel på et tilbud finansieret under sidstnævnte lov. Der findes også ikke-formelle tilbud til beskæftigede finansieret af virksomheder eller eksempelvis socialfondsmidler.

Finansieringen af de ikke-formelle tilbud er generelt usikker. For ledige er mulighederne for at anvende ikke-formelle tilbud blevet forringet med indførelsen af ændrede refusionsregler fra 1. januar 2011.

⁴ AER er en forkortelse af Arbejdsgivernes Elevrefusion

2.9 Udlændinges brug af andre fag og kurser end dansk som andetsprog og FVU-læsning i AVU, FVU og AMU

I de foregående afsnit har vi primært med udgangspunkt i tilbud i dansk som andetsprog og FVU-læsning beskrevet de forskellige offentlige tilbud. I både AVU, AMU og FVU udbydes også en række andre fag eller kurser. I dette afsnit belyses kort udlændinges brug af de øvrige almene eller erhvervsrettede tilbud i AVU, AMU og FVU.

Som det ses af nedenstående tabeller har de almene tilbud FVU og AVU den største andel af kursister med udenlandsk herkomst i de belyste år. I FVU er det ca. halvdelen af kursisterne, der har udenlandsk herkomst, og i AVU er det lidt under en tredjedel. I AMU, som er erhvervsrettet, ligger andelen på lidt under 10%. Numerisk finder man dog det største antal af kursister med udenlandsk herkomst i AMU med ca. 80.000 kursister i 2010.

Tabel 5: Antal og andel af kursister med udenlandsk herkomst i FVU og AVU

		(VEU) Antal kursister		(VEU) Antal kursister, %	
		2006/2007	2008/2009	2006/2007	2008/2009
FVU	Dansk herkomst	12.201	11.260	47%	43%
	Udenlandsk herkomst	13.321	13.019	51%	50%
	Uoplyst/ukendt	565	1.772	2%	7%
	Total	26.087	26.051	100%	100%
AVU	Dansk herkomst	57.230	68.540	73%	70%
	Udenlandsk herkomst	20.821	28.550	27%	29%
	Uoplyst/ukendt	449	380	1%	0%
	Total	78.500	97.470	101%	99%

Kilde: VEU-statistikken

Tabel 6: Antal og andel kursister med udenlandsk herkomst i AMU

	(AMU) Antal kursister			(AMU) Antal kursister, %		
	2007	2009	2010	2007	2009	2010
Dansk herkomst	571.412	952.917	946.892	90%	90%	91%
Udenlandsk herkomst	48.733	85.272	81.170	8%	8%	8%
Uoplyst/ukendt	11.407	18.438	14.118	2%	2%	1%
Total	631.552	1.056.627	1.042.180	100%	100%	100%

Kilde: AMU-statistikken

Andelen af kursister med udenlandsk herkomst er ret stabil i alle tilbud i perioden uanset, at antallet af kursister på de enkelte tilbud generelt er stabilt eller stigende.

Ser man på fordelingen af kursisterne på de forskellige fag og kurser i FVU, AVU og AMU er mønstret følgende:

I alt deltog 26.051 kursister med udenlandsk herkomst i FVU i 2008/ 2009, hvoraf 20.741 deltog i FVU læsning og 5.310 i FVU-matematik, altså en andel af det samlede antal deltagere på henholdsvis 80% og 20%, hvilket svarer til deltagergruppen generelt. Inden for de enkelte trin i undervisningen er der flest med udenlandsk herkomst på de lavere trin.

I AVU er der mange med udenlandsk herkomst, der ud over dansk som andetsprog, benytter fagene dansk, engelsk og matematik. Over halvdelen af kursisterne i dansk og matematik har udenlandsk herkomst.

Tabel 7: Antal kursister med udenlandsk herkomst på udvalgte AVU-fag i 2008/2009

	Dansk	Matematik	Engelsk	EDB
Dansk herkomst	7.757	9.419	17.509	17.163
Udenlandsk herkomst	4.562	5.298	7.168	2.322
Uoplyst/ukendt	26	27	44	28
Total	12.345	14.744	24.721	19.513

Kilde: VEU-statistikken

Tallene er fra 2009, altså før AVU-reformen, og der vil formentlig være sket en ny fordeling mellem brug af dansk og Dansk som andetsprog efter reformen. Et stort fag som edb har mindre søgning af personer med udenlandsk herkomst. Ser man på aldersprofilen, er der relativt set flest kursister med udenlandsk herkomst i aldersgruppen 15- 24 år. AVU anvendes af mange unge med anden herkomst til at forbedre deres skolekundskaber. Fordelingen af deltagere på forskellige aldersgrupper er mere jævn i FVU.

I AMU er 13 efteruddannelsesudvalg ansvarlige for at udvikle en række AMU kurser inden for deres fagområder. Ser man på aktiviteten fordelt på de forskellige efteruddannelsesudvalg, er der stor variation i, hvor stor andel af kursisterne der har udenlandsk herkomst. I 2010 havde følgende to udvalg den største andel deltagere med udenlandsk herkomst:

- Serviceerhvervenes Efteruddannelsesudvalg: 23% svarende til 5.912 kursister
- Køkken-, Hotel- og Restaurantfagernes Uddannelsessekretariat: 16% svarende til 4.778 kursister

I otte udvalg havde mellem 6% og 9% af kursister udenlandsk herkomst.

De tre udvalg, der havde færrest kursister med udenlandsk herkomst var

- Efteruddannelsesudvalget for Bygge, Anlæg og Industri: 3% svarende til 1.728 kursister
- Mejeri – og jordbrugets Efteruddannelsesudvalg: 3% svarende til 1.479 kursister
- Efteruddannelsesudvalget for Tekniske Installationer og Energi: 3% svarende til 768 kursister

I forhold til det numeriske antal kursister er det Efteruddannelsesudvalget for Handel, Administration, Kommunikation og Ledelse, der har flest deltagere med udenlandsk herkomst. I 2010 var det 32.257 kursister, svarende til 5% af alle deltagere. Dernæst kommer Industriens Fællesudvalg med 9.738 kursister med udenlandsk herkomst (9 % af alle deltagere) og Transporterhvervets UddannelsesRåd med 9.305 kursister med udenlandsk herkomst (9% af alle deltagere). Inden for det enkelte udvalgs fagområde vil det ofte være forskelligt fra kursus til kursus, hvor mange deltagere der har udenlandsk herkomst.

Fordelingen af deltagere med udenlandsk herkomst på de forskellige aldersgrupper i AMU er nogenlunde jævn med det største antal deltagere mellem 25 og 49 år.

Det kan konkluderes, at personer med udenlandsk herkomst i større eller mindre grad anvender alle de forskellige almene og erhvervsrettede tilbud i voksenuddannelserne.

Ordblindeundervisning for voksne

Ud over tilbuddene i AVU, AMU og FVU er tilbuddet om ordblindeundervisning for voksne også et relevant tilbud for en del af målgruppen. De problemer ordblinde kan opleve i forhold til et fremmedsprog er ikke nødvendigvis begrænset til skriftsproget, men kan også vanskeliggøre indlæringen af det mundtlige sprog⁵. Det har tidligere været vanskeligt at skelne mellem generelle sproglige vanskeligheder og direkte ordblindhed i forbindelse med test af tosprogede. I slutningen af maj 2011 udsendte Undervisningsministeriet en ny, dynamisk ordblindetest udviklet til voksne med dansk som andetsprog rundt til alle landets VUC'ere. Det nye test skal bidrage til en mere sikker identifikation af ordblindevanskeligheder, og den kan forhåbentlig være med til at sikre, at det bliver nemmere at identificere ordblinde og henvise dem til tilbud målrettet ordblinde.

VUC har ansvaret for, at ordblindeundervisning udbydes, så alle, der opfylder betingelserne, kan modtage undervisningen inden for en rimelig afstand. Hvert VUC har ansvaret for udbuddet inden for et

⁵ Gellert, A. (2009): http://www.uvm.dk/~media/Files/Udd/Voksne/PDF09/090504_rapport_tosprogede_ordblinde.ashx, p. 18-19.

bestemt geografisk område. Der foreligger pt. ikke tal for, hvor mange voksne med dansk som andet-sprog der deltager i ordblindeundervisning for voksne.

3. Barrierer

I de foregående kapitler er de forskellige målgrupper, antal deltagere, indhold i tilbud og finansiering blevet gennemgået. I dette kapitel belyses forskellige barrierer for samspillet mellem tilbuddene og deltageres optimale benyttelse af dem fra forskellige vinkler. Der ses på barrierer i forhold til forskellige adgangskriterier til de forskellige tilbud, barrierer knyttet til udbud og udbudsfrekvens, deltagerbetaling og godtgørelse, samt barrierer knyttet til kendskab til tilbud, vejledning/screening og koordinering af tilbud. Til sidst i kapitlet belyses nogle særlige problemstillinger knyttet til FVU.

3.1 Barrierer knyttet til adgangsbetingelser

3.1.1 Barrierer knyttet til treårsretten

Som det blev belyst i kapitel 2, fungerer danskuddannelserne som det grundlæggende tilbud i Dansk som andetsprog for voksne, der kommer til Danmark. Tilbuddet kan normalt kun benyttes i de op til tre år uddannelsesretten gælder eller til og med, at en af danskprøverne er bestået. Voksne tosprogede har derefter, som beskrevet i foregående kapitel, mulighed for at benytte de øvrige danskuddannelses tilbud, hvis de har behov for yderligere uddannelse, ligesom kommunerne kan beslutte, at en udlænding, som endnu ikke har påbegyndt eller afsluttet danskuddannelsen inden for den tre-årige uddannelsesperiode, fortsat skal have tilbud om danskuddannelse. Dette system fungerer godt for mange, men nogle voksne udlændinge har ikke tilstrækkelige dansksproglige kompetencer til at kunne benytte de øvrige tilbud. Det drejer sig om personer, der af den ene eller anden årsag ikke har udnyttet de muligheder, der ligger i treårsretten, som ikke har lært dansk nok, eller som har behov for at få genopfrisket grundlæggende dansksproglige færdigheder. Det kan betyde, at deres dansk kundskaber ikke svarer til de sproglige adgangskrav, der er til undervisningen i Dansk som andetsprog på AVU og AMU og i forhold til FVU-læsning, og de kan derfor have svært ved at finde passende tilbud.

Ud over i perioden med de tre års uddannelsesret til danskuddannelserne tilbydes der ikke danskundervisning på lavere niveauer i offentligt regi end, hvad der svarer til sproglige kundskaber, der som minimum er på niveau med bestået prøve i Dansk 1 eller 2 i danskuddannelserne.

Denne problemstilling er omfangsmæssigt mest knyttet til kortuddannede udlændinge, men der er også personer med længerevarende uddannelse, som har svært ved at finde relevante tilbud.

Der foreligger ikke tal for, hvor mange personer der rent faktisk modtager danskundervisning i den treårige periode, hvor uddannelsesretten gælder. I 2010 deltog 49.602 kursister i de ordinære danskuddannelser og i samme periode afsluttede 5.914 kursister med en bestået prøve. Antallet af beståede prøver i 2008 og 2009 var henholdsvis 5.270 og 5.166 kursister. Mange kursister benytter sig

af dele af danskuddannelsen i perioder, eksempelvis til de kan dansk nok til at klare sig i det første job, og derfor afslutter de ikke nødvendigvis med prøver.

3.1.2 Barrierer knyttet til sproglige adgangsbetingelser til AVU, AMU og FVU

I det følgende vil flere af de forskellige grupper af personer, som især kan have svært ved at finde relevante tilbud i AVU, AMU og FVU på grund af manglende dansksproglige forudsætninger blive søgt indkredset. Der er ikke talmateriale, som kan belyse præcist, hvor mange kursister der har brug for at få dækket deres behov for undervisning i Dansk som andetsprog i de øvrige tilbud ud over danskuddannelserne, og hvor mange der har vanskeligheder med at finde passende tilbud. Beskrivelsen af delmålgrupperne bygger på erfaringer fra de, der arbejder med feltet i praksis, og som har identificeret følgende:

- Der er en gruppe af personer, som har afsluttet danskuddannelse 1 og 2, men som stadig har behov for sprogundervisning på grund af store mangler i deres dansksproglige færdigheder. Det kan f.eks. være personer, der har afsluttet en danskuddannelse flere år tilbage i tiden, og som har brug for at genopfriske og videreudvikle deres danskfærdigheder.
- Der er en temmelig stor gruppe af kortuddannede, som enten ikke har brugt deres danskuddannelsesret i de første tre år eller ikke har gjort danskuddannelsen færdig, som har behov for mere uddannelse.

I den sidstnævnte gruppe er der en del familiesammenførte, der af forskellige grunde ikke har fået lært tilstrækkeligt dansk inden for deres første tre år i Danmark. For dem er det typisk sket det, at familien har brug for, at de bidrager til familiens økonomi, og derfor finder de jobs i de sektorer, hvor mange gennem tiden er blevet ansat uden at kunne sproget. Der er blandt andet mange rengøringsassistenter og stuepiger, som får arbejde uden at kunne ret meget dansk. Det bliver en hindring for dem på lidt længere sigt, fordi de bliver fastlåst i jobbet uden at kunne benytte sig af de sædvanlige muligheder for efteruddannelse og jobudvikling på grund af manglende sprogfærdigheder.

Der findes også veluddannede, som ikke har brugt deres uddannelsesret eller har gjort danskuddannelsen færdig, og som har behov for grundlæggende undervisning i Dansk som andetsprog. Det er eksempelvis personer, der er kommet til Danmark for at arbejde, og hvor der for nogles vedkommende bruges et andet arbejdssprog end dansk på arbejdspladsen, eller personer, der har etableret sig som selvstændigt erhvervsdrivende og derfor ikke har haft tid til at lære dansk. Men problemerne relateret til sprogligt adgangsniveau er størst for de kortuddannede.

De fagligt svagest funderede i gruppen af kortuddannede med mere behov for grundlæggende uddannelse er udlændinge, der ikke fuldfører danskuddannelse 1 og egentlige analfabeter. Derudover er der personer, som er langsomme indlærere af forskellige grunde og derfor ikke er i stand til at bestå prøve i Dansk 1 eller 2 inden for tidsrammen.

Der kan indkredses forskellige karakteristika ved de grupper af kortuddannede, som især kan have problemer med de eksisterende tilbud. Det drejer sig om:

- Personer med kort eller end dog meget kort skolegang (fra 0 år til 4-5 år), ringe sprogforståelse eller sprog, der ligger langt fra dansk. Kvinder er overrepræsenterede i denne gruppe, fordi de ofte har ringe almene skolekundskaber fra hjemlandet. Der kan også være en del arbejdsuvante i denne gruppe.
- Analfabeter. En delproblematik her er personer, som er i stand til at bestå prøve i Dansk 1, men som har brug for mere tid end tre år til at nå niveauet for prøven.
- Traumatiserede – som på grund af deres trauma har særlige barrierer for blandt andet at lære et nyt sprog.
- Ordblinde.

Problematikken omkring traumatisering og ordblindhed⁶ er ikke begrænset til kortuddannede, men der er overrepræsentation af ordblinde i den kortuddannede gruppe. Denne gruppe vil have behov for udredning af vanskelighederne, særligt tilrettelagt undervisning og tildeling af hjælpemidler.

En beskrivelse af situationen hos en del af 3F's medlemmer, hvoraf mange er kortuddannede og udlændinge, kan være med til at illustrere en del af den gruppe, der har svært ved at finde relevante tilbud.

⁶ 7 % af danskerne opfatter sig selv som ordblinde. I befolkningsundersøgelser findes, at ca. 12 % af danskere mellem 18 og 64 år har vanskeligheder med dagligdags tekster. Endnu flere har et læseniveau, der må forventes at udgøre en begrænsning for deres uddannelsesmuligheder. Elbro, C. (2007) Gyldendal, kap. 1.

CASE

Ca. 11% af 3F's medlemmer har en etnisk minoritetsbaggrund – i alt 40.046 personer. De fordeler sig på 3F's grupper (dvs. overenskomstområder) på den måde, at der nominelt er flest ansat i industrien, men også det grønne område og transportområdet beskæftiger mange personer med minoritetsbaggrund. Procentvist har 3F flest medlemmer inden for hotel-og restaurationsområdet og rengøringsbranchen - ca. 25 %.

Det er langt fra alle 3F's medlemmer med minoritetsbaggrund, der generelt har problemer med at tale og forstå dansk, men nogle har. Mange af disse arbejder i rengøringsbranchen og hotel-og restaurationsbranchen, hvor der findes mange ansatte, der har store problemer med dansk, og en del af de ansatte har danskkompetencer, der ligger under ”Prøve i dansk 1”- niveauet.

Mange af de indvandrere, der er ansat i private rengøringsvirksomheder eller for eksempel som stuepiger, har problemer med at få lært tilstrækkeligt dansk. En del er blevet ansat uden at kunne ret meget dansk, og så strandede de i jobbet som rengøringsassistent, uden at lære mere dansk, og uden at kunne dansk nok til at få blandt andet de rengøringsfaglige AMU-kurser.

Rengøringsassistenter arbejder meget alene – typisk har rengøringsassistenterne hver deres områder, hvor de har ansvaret for rengøringen, så der er ikke mange naturlige muligheder for at øve sig i dansk – og slet ikke for de rengøringsassistenter, der kun kan meget lidt dansk. Mange arbejder desuden enten tidligt om morgenen eller/og sent om eftermiddagen /aftenen, hvor de arbejder alene og ikke taler med andre.

Også i andre brancher end rengøring er der ansat tosprogede, der har svært ved at finde den dansk-undervisning, de har brug for. I forbindelse med de mange fyringer i industrien har det vist sig, at der er mange ansatte, der ikke har fået lært særligt meget dansk – heller ikke selvom de havde været ansat 8 – 10 år. Det er et naturligvis en barriere for dem, når de skal finde et nyt arbejde.

Kilde: 3F

Det er en erfaring fra både AVU, AMU og FVU, at nogle af de kursister, der deltager i undervisningen i Dansk som andetsprog og FVU-læsning på det laveste niveau i praksis har sproglige forudsætninger, der gør det svært for dem at nå målene i uddannelserne. På AVU har det i forbindelse med de første erfaringer efter AVU-reformen været diskuteret, om der ikke kunne være behov for et niveau, der var endnu lavere end det nuværende laveste niveau, og der har været en parallel diskussion i FVU-regi.

I dette afsnit er det primært de sproglige deltagerforudsætninger, der er taget udgangspunkt i, da de har afgørende betydning for muligheden for at deltage i andre tilbud end danskuddannelserne, idet der er opstillet sproglige adgangskriterier for deltagelse i AVU, AMU og FVU. Men det er væsentligt at være opmærksom på, at der også er en række andre forudsætninger, som har en betydning for voksne udlændinges deltagelse i uddannelse. Det handler om livssituationen generelt, årsagen til at opholde sig i

Danmark, beskæftigelsessituationen, helbred og kulturelle forhold samt forventninger til uddannelse og uddannelsesparathed.

3.1.3 Barrierer knyttet til uddannelsesniveau

Med de nye generelle regler for hvem der har adgang til AMU og AVU, der trådte i kraft pr. 1. januar 2011, kan personer med videregående uddannelse ikke deltage i undervisning i AMU og AVU med mindre, de betaler fuld pris. Det gælder også undervisning i Dansk som andetsprog i AMU og AVU.

Ifølge AMU-statistikken havde 6% af de, der deltog i AMU's tilbud i Dansk som andetsprog i 2010 opgivet, at de havde en videregående uddannelse, men samtidig havde 69% ikke oplyst deres højeste fuldførte uddannelsesniveau. Gruppen med uoplyste vil formentlig også indeholde personer med videregående uddannelse. Til sammenligning havde 14% af alle udenlandske deltagere i AMU i 2010 angivet, at de havde en videregående uddannelse. 16% havde ikke oplyst det højeste fuldførte uddannelsesniveau. Af tallene fremgår det, at der har været en andel af deltagerne med udenlandsk herkomst, der både har benyttet AMU's kurser i Dansk som andetsprog og de øvrige AMU-kurser, som har haft en videregående uddannelse og dermed ikke kan benytte kurserne mere med mindre, de betaler fuld pris.

Flere med videregående uddannelse bruger AVU til at dygtiggøre sig i Dansk som andetsprog, men der foreligger ikke p.t. tal for, hvor mange AVU-kursister der i 2010 havde en videregående uddannelse, og som kun kan deltage med fuld deltagerbetaling i 2011. Prisen for et basisforløb på 90 timer i dansk som andetsprog på VUC vil koste ca. 9.000 kr. for en kursist med videregående uddannelse. I skoleåret 2008/09 (før AVU-reformen) var det 7% af alle kursister, der havde opgivet, at de havde en længerevarende videregående uddannelse. 5% af alle kursister havde ikke opgivet deres højeste uddannelsesniveau.

Under de gældende regler vil de udlændinge, der ikke kan anvende danskuddannelserne, AMU eller AVU, kun kunne anvende FVU-læsning, som er åben for alle uanset uddannelsesniveau uden, at skulle betale fuld pris for deltagelse.

3.2 Barrierer knyttet til udbud og udbudsfrekvens

I dette afsnit vil tilgængeligheden til Dansk som andetsprog og FVU-læsning blive belyst ud fra udbud og udbudsfrekvens i AVU, AMU og FVU, idet det primært er de tre uddannelser tosprogede søger, når de ikke kan eller ønsker at benytte danskuddannelserne. Man skal holde sig in mente, at tilgængelighed også handler om meget andet end udbud og udbudsfrekvens. Finansieringsmuligheder har en betydelig indflydelse og især for gruppen af kortuddannede handler tilgængelighed i høj grad også om tilbuddet findes i den kontekst, som de befinder sig i, det være sig i relation til arbejde, aktivering eller lokalmiljøet.

Nedenstående tabel sammenholder oplysninger om de forskellige tilbud og den udbudspligt, der er forbundet med tilbuddet.

Tabel 8: Udbudspligt i forbindelse med Dansk som andetsprog i AVU, AMU og FVU-læsning

	Godkendte udbydere	Udbudspligt	Antal deltagere	Varighed kurser
AVU – Dansk som andetsprog	29 VUC'er med 65 afdelinger, samt institutioner inden for kriminalforsorgen	Hvert VUC har pligt til at udbyde Dansk som andetsprog en gang årligt	2008/09 7.471 (Tallene er fra før AVU-reformen)	Basis: 90 timer Niveau G: 180 timer Øvrige niveauer mellem 60 og 75 timer.
FVU – læsning	29 VUC'er med 65 afdelinger, herudover er der pr. 1. januar indgået 105 driftsoverenskomster med andre udbydere	Hvert VUC har pligt til at udbyde FVU fire gange årligt	2008/09 Antal deltagere med udenlandsk herkomst 11.899	Fire trin af 30 til 60 timers varighed.
AMU – Dansk som andetsprog	Ca. 100 godkendte udbydere	Der er ikke udbudspligt inden for faste tidsintervaller	2009 2.505	Fagunderstøttede dansk som andetsprog: Max. 74 timer Tre øvrige kurser: Max. 296 timer

Af tabel 8 kan man se, at der er forskel på, hvilke forpligtelser institutionerne har til at udbyde de forskellige uddannelser. VUC har forpligtelse til at udbyde AVU's Dansk som andetsprog en gang årligt og FVU-læsning fire gange årligt ifølge uddannelsernes bekendtgørelser, hvilket sikrer et regelmæssigt tilbud med geografisk spredning. I praksis kan der være stor forskel på, hvor ofte de forskellige kurser tilbydes i forhold til f.eks., om der er tale om små eller store VUC' og deres geografiske placering. Nogle VUC'er kan have svært ved i praksis at tilbyde FVU-læsning fire gange årligt.

AVU's dansk som andetsprog udbydes praktisk talt kun i regi af VUC og i et mindre omfang på institutioner inden for Kriminalforsorgen. Desværre foreligger der ikke p.t. tal, der kan belyse udbuddet efter reformen.

FVU derimod kan ud over på VUC også udbydes på en række andre uddannelsesinstitutioner, som VUC indgår driftsoverenskomst med. Pr. 1. januar 2011 havde VUC indgået driftsoverenskomster med 105 andre uddannelsesinstitutioner. De fordeler sig på følgende institutionskategorier:

Folkeoplysende organisationer:	45
Udbydere af danskuddannelser:	32
Institutioner for erhvervsrettet uddannelse:	12
Institutioner med specialundervisning i kommunalt regi:	10
Daghøjskoler:	4
Andre:	2

Selvom der er indgået en driftsoverenskomst, er det ikke ensbetydende med, at den er blevet anvendt, og det er vanskeligt at finde ud af, hvordan den konkrete aktivitet fordeler sig på andre institutioner end VUC. Selvom nogle institutioner har en driftsoverenskomst, kan de godt vælge at indgå samarbejdsaftaler i stedet således, at det er VUC, der afholder hele / noget af aktiviteten på uddannelsesstedet, og som derfor får taxametret og bliver registreret for aktiviteten. Der vil også være institutioner, hvor der blot indgås en samarbejdsaftale med VUC om, at VUC udbyder FVU på institutionen. Det vil blot blive registreret som aktivitet i VUC-regi, men det betyder reelt, at FVU udbydes et andet sted end på VUC. I skoleåret 2008/2009 udgjorde den aktivitet, hvor der er udbetalt takst til andre end VUC, 35% af alle kursister.

Uanset problemstillingen med at få et præcist overblik over, hvor meget FVU-læsning der gennemføres på andre institutioner end VUC, giver antallet af driftsoverenskomster og aktiviteten i 2008/2009 et billede af, at FVU tilbydes i regi af mange forskellige typer uddannelsesinstitutioner.

Som det ses af tabellen, er der ca. 100 godkendte AMU-udbydere. De har alle godkendelse til at udbyde AMU's forskellige kurser i Dansk som andetsprog⁷, men de har ikke udbudspligt inden for faste intervaller. Ifølge AMU-statistikken blev AMU-kurserne i Dansk som andetsprog i 2010 udbudt af 19 forskellige uddannelsesinstitutioner med en stor geografisk spredning og spredning på institutionstyper. Medio maj 2011 var der ni uddannelsesinstitutioner, der udbød et eller flere af AMU's kurser i Dansk som andetsprog ifølge www.ug.dk.

Der er således tale om en relativt lille og spredt aktivitet, selvom kurserne betragtet ud fra niveau og indhold burde være et relevant tilbud for mange kursister, der befinder sig på et sprogligt niveau i spændet mellem prøve i Dansk 1 og 2. Hvis man ser på udbudsmønstret i gennem de sidste år, er det få AMU-udbydere, der tegner sig for en stabil aktivitet. Udbuddet af og antallet af deltagere på AMU's kurser i Dansk som andetsprog veksler ofte fra år til år på de enkelte uddannelsesinstitutioner afhængigt

⁷ Udbyderen godkendes til at udbyde "en fælles kompetencebeskrivelse", der indeholder en række kurser relateret til et fagområde, og AMU-kurserne i Dansk som andetsprog indgår i alle fælles kompetencebeskrivelser.

af lokale prioriteringer og konkret efterspørgsel. Undervisningen udbydes ofte kun, hvis institutionen på forhånd ved, at der vil være en efterspørgsel efter netop denne type undervisning.

Ofte udbydes kurserne i Dansk som andetsprog som en del af de særlige uddannelsesforløb for flygtninge og indvandrere, hvor der også indgår faglig undervisning. AMU's tilbud i Dansk som andetsprog er primært målrettet arbejdssituationen, og uanset beskæftigelsessituation vil det derfor ikke være et tilbud enkeltpersoner vælger, med mindre det snævert er i relation til deres beskæftigelsessituation. FVU er i modsætning hertil et tilbud, der både tilbydes i relation til arbejde og fritid. Tilbuddet er meget fleksibelt og spænder fra lukkede virksomhedshold til åbne hold om aftenen, som den enkelte lettere kan opsøge individuelt på grund af et løbende udbud.

En problemstilling som AMU er meget opmærksom på, og som er en af de faktorer, der har betydning for udbud af undervisning, er som nævnt sandsynligheden for at få tilstrækkeligt mange kursister til at få dannet hold. Det virker ikke positivt for hverken potentielle deltagere eller institutionen, hvis der udbydes hold, som må aflyses, fordi der ikke er nok deltagere. Den samme problematik kendes fra FVU og AVU, men bl.a. på grund af større volumen i tilbuddet findes der løsninger som f.eks. samlæsning af forskellige trin. Det er en fælles erfaring, at det er vigtigt med koordinering af tilbud for at sikre, at undervisningen bliver oprettet.

3.3 Barrierer knyttet til deltagerbetaling og godtgørelse

Ser man på, hvad den samlede pris er for de tre tilbud under AVU, AMU og FVU, er der ikke stor forskel på tilbuddene jf. afsnit 2.8. Den samlede pris på deltagergebyr og taksameterudgift pr. person pr. fuldtidsuge⁸ ligger i de fleste tilfælde på mellem 2.067 og 2.246 kr. Set fra beskæftigedes synspunkt er der en forskel i deltagerbetalingen, som kan gøre en forskel i forhold til, hvilket tilbud der er mest attraktivt for arbejdsgiveren, da deltagerbetalingen svinger fra 0 kr. for FVU, over 110 kr. for AVU til 590 kr. for AMU. Især for små og mellemstore virksomheder kan deltagerbetalingen have en udslagsgivende betydning for valg af tilbud.

Hvis der tilrettelægges uddannelsesforløb, hvor der anvendes uddannelser fra forskellige systemer, kan forskellige regler om deltagerbetaling og godtgørelse være en kilde til praktiske problemer, fordi der gælder forskellige regler for de forskellige dele af undervisningsforløbet.

I forhold til jobcentrenes køb af uddannelse til brug i aktiveringsindsatsen, er der ikke stor forskel på prisen for de ovennævnte tre tilbud, hvis der ses bort fra antallet af timer, der undervises pr. fuldtidsuge. Det kan være svært at sammenligne priserne for AVU, AMU og FVU med prisen for køb af undervisning fra danskuddannelserne, da sidstnævnte ikke er reguleret af centralt fastsatte

⁸ Det antal timer, der medregnes i en fuldtidsuge varierer mellem de forskellige tilbud (jf. afsnit 2.8)

taksametre, men aftales mellem udbyderen og kommunalbestyrelsen og samtidig kan forhandles med rekvirenter. Dette kan eventuelt give et vist incitament til at anvende danskuddannelserne i aktiveringsindsatsen. Foreningen af Ledere ved Danskuddannelser skønner, at timepriserne gennemsnitligt svinger mellem ca. 85 kr. og 95 kr. pr. deltager pr. time.

3.4 Barrierer knyttet til kendskab til tilbud, vejledning/screening og koordinering af tilbud

3.4.1 Barrierer knyttet til kendskab til tilbud, vejledning og screening

En vigtig forudsætning for at den enkelte kan finde det rigtige tilbud i og ud over danskuddannelserne er, at vedkommende har et kendskab til de forskellige tilbud, der findes.

Det kan være vanskeligt at orientere sig i de mange forskellige tilbud, og det kan være en barrierere for, at tilbuddene udnyttes bedst muligt. Det gælder både for enkeltpersoner, og for virksomheder, der ønsker at kvalificere deres medarbejdere, og for jobcentre, der vil bruge undervisning i Dansk som andetsprog i aktiveringsforløb. Med de mange tilbud kan der let ske det, at brugeren anvender de tilbud, de kender i forvejen, eller vælger det, der umiddelbart tilbydes. For eksempel har mange udbydere af danskuddannelse en driftoverenskomst med VUC til at kunne udbyde FVU, hvilket i nogle tilfælde vil kunne tilskynde til at henvise til FVU, som udbydes inden for egen institution, snarere end til AVU, idet kursisten så skal skifte institution.

Informationer om de enkelte uddannelser ligger dels elektronisk på ministeriernes og uddannelsesinstitutionernes hjemmesider og dels samlet i ug.dk. Har man ikke et kendskab til området på forhånd, kan det dog være svært at skabe sig et overblik over de forskellige muligheder og de forskellige økonomiske vilkår for deltagelse.

Denne problemstilling er ikke ny, og i forbindelse med VEU-treparts udredningen i 2006 blev der peget på behovet for, at brugerne fik bedre samlet information om de forskellige tilbud i Dansk som andetsprog samt på behovet for en fælles vejledningsinstans.

Som led i globaliseringsaftalen i 2006 blev der igangsat en informationskampagne på tværs af Integrationsministeriet og Undervisningsministeriet, som bestod i pjecer, der redegjorde for de forskellige tilbud til forskellige målgrupper, virksomheder, jobcentre, uddannelsesinstitutioner o.lign og et særligt tema på www.vidar.dk, der skulle give sammenlignelige og let tilgængelig information om de forskellige tilbud. Vidar er nu afløst af www.ug.dk, og temaet er faldet bort. Der har ikke siden været fælles initiativer for at informere samlet om de forskellige tilbud.

Det kan være en væsentlig barriere for at anvende de forskellige tilbud bedst muligt, at der ikke findes en fælles vejledningsinstans med ekspertise på, hvilke tilbud der findes samt deres mål og rammer, og hvor den enkelte også ud fra en vurdering af vedkommendes dansksproglige kundskaber kan få en vurdering af, hvilke tilbud der kunne være mest relevante.

Der findes i dag ikke et test- eller screeningsværktøj, der anvendes som en fælles referenceramme for alle udbydere af Dansk som andetsprog og FVU-læsning. Danskuddannelserne forholder sig til deres eget testsystem, som refererer til den fælles europæiske referenceramme for sprog, læring, undervisning og evaluering (CEFR). Der er et centralt udviklet visitationsmateriale, som anvendes til afdækning af sproglige færdigheder. Visitationen varetages af medarbejdere, ofte vejledere, der er specielt uddannet til opgaven.

AVU forholder sig indirekte til danskuddannelsernes niveaubeskrivelser, fordi adgangsniveauet er defineret med reference til danskuddannelsernes prøveniveauer. Der er ikke krav om, at ansøgere testes, og der er ikke udviklet centralt testmateriale. I AMU's forskellige kurser i Dansk som andetsprog er referenceniveauet også prøveniveauerne i danskuddannelserne. Ansøgere til AMU's tilbud i dansk som andetsprog skal afklares i forhold til, om de har tilstrækkelige sproglige forudsætninger til at få udbytte af undervisningen, og det kan ske inden for rammerne af Individuel Kompetencevurdering. Der er ikke pligt til at bruge en bestemt metode, men Undervisningsministeriet har udgivet et inspirationsmateriale til testning, der kan tilpasses forskellige faglige kontekster. Ansøgere til FVU skal tage en Vejledende Læsetest for Voksne, som skal vise om FVU skønnes relevant for deltageren, eller om undervisning i Dansk som andetsprog eller ordblindeundervisning kunne være relevant, men der er tale om en vejledende test, og den har ikke reference til danskuddannelsernes niveauer.

Forskellige aktører, f.eks. jobcentre, virksomheder eller faglige organisationer, der skal rådgive personer med dansk som andetsprog om relevante tilbud, har i dag ikke andre muligheder end at sende vedkommende til den uddannelsesinstitution, der skønnes at have de mest relevante tilbud, og så lade den foretage en sproglig vurdering.

3.4.2 Koordinering af udbud/tilbud

For den enkelte udbyder af undervisning i Dansk som andetsprog eller FVU-læsning kan det være en udfordring af få tilstrækkeligt mange deltagere til, at der kan oprettes et undervisningstilbud. For at sikre et jævnt tilbud af undervisning giver det god mening at arbejde på at koordinere udbuddet af tilbud mellem de forskellige udbydere af den samme uddannelse, så der ikke sker dobbeltudbud med tomme hold til følge eller mangler udbud i et geografisk område. Koordineringen handler også om et samspil med især virksomheder og jobcentre i forhold til at afdække behov og imødekomme dem samtidig med, at uddannelsesudbyderen har en rimelig chance for at udbudt uddannelse gennemføres.

Ofte tilrettelægges der særlige uddannelsesforløb for personer med dansk som andetsprog, som kombinerer sprogundervisning med faglig undervisning og især for ledige måske også med en form for praktik. I AMU kan man etablere denne form for forløb inden for AMU's rammer i form af særligt tilrettelagte uddannelsesforløb for flygtninge og indvandrere. Men der er også mange ikke-formelle forløb, som etableres i et samarbejde mellem forskellige uddannelsesinstitutioner, herunder institutioner inden for Folkeoplysningen. En stor del af denne type forløb er målrettet ledige.

Følgende er et eksempel på et tværgående forløb med mange samarbejdspartnere på virksomheden Novenco. Målgruppen var jobsøgende, og sigtet var, at deltagerne kunne opnå ansættelse på Novenco, der producerer ventilations- og brandbekæmpelsesudstyr. Forløbet varede fra september til marts 2009 og indeholdte informationsmøder og forventningsafstemning, sprogtest på virksomheden, samt undervisning og praktiske øvelser i produktionen. Samarbejdspartnere var Novenco, Næstved LBR (Det lokale beskæftigelsesråd), bp-u (konsulentfirma), Zealand Business College, EUC-Sjælland og Næstved Sprog- og Integrationscenter.

Nogle af barriererne for denne type forløb er, at de ofte er meget afhængige af de lokale samarbejdsforhold og enkeltpersoners kendskab til muligheder i systemerne og lokale forhold, herunder virksomhedskontakter. Det kan gøre denne type aktiviteter sårbare for eksempelvis udskiftning af personale og organisationsændringer. En anden problemstilling er finansieringen, hvor det kræver viden om finansieringsmuligheder og vilje at få forskellige skolesystemer, der arbejder under forskellige rammebetingelser i forhold til f.eks. finansiering, til at arbejde sammen. Selvom der er mange tosprogede voksne med behov for uddannelse, er der, især når man kommer uden for de store byer, tale om en mindre gruppe. Det kræver derfor et godt samarbejde mellem de forskellige interessenter - uddannelsesudbydere, virksomheder, jobcentre m.fl. - dels at afdække relevante behov for undervisning og dels at sikre et tilstrækkeligt antal deltagere til at kunne gennemføre tilbuddene.

3.5 Andet

3.5.1 Anvendelse af FVU-læsning til tosprogede

Vi kan af det foregående se, at FVU er det tilbud, som flest med udenlandsk herkomst benytter, når de ikke deltager i undervisning i danskuddannelserne. Ser man på udviklingen i deltagelsen over tid, har over halvdelen af deltagerne i FVU-læsning udenlandsk herkomst. Der er som regel også mange med udenlandsk herkomst i gruppen med uoplyst/ukendt. Der er flest kursister med udenlandsk herkomst på FVU-læsning trin 1 og dernæst på trin 2.

Tabel 9: Deltagere på FVU-læsning

	2006/07	2007/08	2008/09
	Antal kursister	Antal kursister	Antal kursister
Dansk herkomst	10.381	7.903	8.525
Udenlandsk herkomst	11.739	11.899	11.679
Uoplyst/ukendt	545	1.237	1.703
Total	22.665	21.039	21.907

Kilde: VEU-statistikken

For mange kursister med udenlandsk herkomst vil FVU være et passende tilbud, men som beskrevet i det foregående, er der forskellige faktorer, der tilskynder personer med udenlandsk herkomst til at vælge FVU, selvom anden undervisning også kunne være relevant eller mere hensigtsmæssigt, hvis de har behov for undervisning i Dansk som andetsprog.

FVU-læsning er et tilbud, der sigter mod, at deltagerne bliver bedre til at stave, læse og skrive dansk. Det forudsætter, at deltagerne har et godt mundtligt dansk for at få udbytte af undervisningen. En del tosprogede kursister, der søger FVU, vil både have behov for at udvikle deres skriftlige og mundtlige færdigheder.

For at kunne deltage i FVU-læsning skal deltagerne som nævnt i afsnit 3.4 tage en Vejledende Læsetest for Voksne.⁹ Testen afprøver udelukkende skriftlige færdigheder. Testen er vejledende, og ud fra et pointsystem giver testen mulighed for at vurdere, om FVU kunne være et relevant tilbud for den potentielle kursist, eller om dansk som andetsprog eller evt. ordblindeundervisning kunne være relevant. Testen relaterer ikke til de sproglige kompetenceniveauer i danskuddannelserne. I praksis refereres der dog nogle gange til, at deltagere på FVU-læsning skal have dansksproglige kompetencer på niveau med prøve i Dansk 1, men referenceniveauet er uklart i forhold til danskuddannelserne. Det er en erfaring fra praksis, at en del tosprogede på FVU har svage dansksproglige forudsætninger både mundtligt og skriftligt.

Ser man på undervisningen i FVU-læsning ud fra det, der er målet med den, nemlig at forbedre deltageres færdigheder i at kunne stave, læse og skrive, kan man stille følgende spørgsmål:

- Har personer med dansk som andetsprog brug for den samme undervisning for at blive bedre til at stave, læse og skrive som personer med dansk som modersmål?
- Har personer med dansk som andetsprog andre behov for undervisning i dansk sprog end personer med dansk som modersmål?

⁹ Det er den samme test der anvendes både i FVU og AMU. I AMU er testen et tilbud, der skal motivere kursister til at deltage i FVU eller anden relevant undervisning, hvis de har et behov.

Louise Zink Nielsen, der selv har arbejdet som FVU-lærer, har skrevet speciale i audiologopædi om emnet, hvor hun undersøger forudsætninger hos kursister med dansk som andetsprog og krav og forventninger inden for FVU-læsning¹⁰. Hun konkluderer i sit arbejde, at der er et problematisk forhold mellem de krav, der stilles til kursisters færdigheder på forskellige trin, og de forudsætninger som tosprogede kursister reelt har for at honorere kravene. En del af årsagen er, at kursister med dansk som andetsprog har andre forudsætninger end kursister med dansk som modersmål, og derfor svarer eksempelvis tosprogede kursisters progression ikke til det, der forventes af dem. F.eks. volder de tekster, der arbejdes med, de tosprogede andre problemer end kursister med dansk som modersmål. Nogle problemstillinger vil kunne henføres til den tosprogedes danske ordforråd og viden om den kontekst teksten handler om. Kursister med dansk som andetsprog må også forventes at have et større behov for undervisning i fundamentale sprogfærdigheder. Det kan sætte læreren i en vanskelig pædagogisk situation, når der undervises på hold, hvor der både er kursister med dansk som modersmål og dansk som andetsprog, fordi kursisterne har forskellige behov.

På den baggrund konkluderer Louise Zink Nielsen, at FVU ikke er optimalt for en del af de tosprogede, der deltager i dag.

Problematikken omkring tosprogedes udbytte af FVU er ikke ny. I 2005 lavede Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) en evaluering af FVU.¹¹ Baggrunden for evalueringen var, at FVU-loven var blevet vedtaget i 2000, og evalueringen skulle vurdere stærke og svage sider ved FVU og vurdere, hvorvidt udmøntningen af loven levede op til dens formål. I evalueringen blev der peget på, at netop for de tosprogede er der særlige problemstillinger. I resuméet s. 7 opsummeres problemstillingerne således:

”FVU kan fremvise mange succes historier, hvor deltagerne tydeligvis har fået et tilbud, som de har kunnet bruge. Men det står også klart, at FVU for nogle ikke er det optimale tilbud. Det gælder ikke mindst de mange tosprogede, der dels mangler sproglige og kulturelle forudsætninger for at kunne deltage i holdundervisning på FVU, dels har et undervisningsbehov, som FVU ikke umiddelbart kan opfylde”.

I oversigten over rapportens anbefalinger (s.97) angår den første anbefaling de tosprogede. Evalueringsgruppen anbefaler:

¹⁰FVU-læsning. En undersøgelse af forudsætninger hos kursister med dansk som andetsprog og af krav og forventninger inden for FVU-læsning, Louise Zinck Nielsen, 2010. Zinck Nielsen har undersøgt, om det niveau, der ses i tekster samt spørgsmål i FVU-tests på trin 2 og 4, svarer til det niveau, som kursister med dansk som andetsprog på disse trin befinder sig på. Hun har også undersøgt, om den stigning i niveau, som ses fra trin 2 til 4, svarer til en lignende progression i kursisters færdigheder.

¹¹ Forberedende Voksenundervisning, 2005, Danmarks Evalueringsinstitut

”at man fra centralt hold sikrer, at der både er et målrettet tilbud til tosprogede med tilstrækkelige sproglige og kulturelle forudsætninger til at starte på FVU og til dem med behov for FVU, som ikke har disse forudsætninger.”

Arbejdsgruppens anbefalinger blev ikke fulgt ved revisionen af FVU-loven, hvor det blev skrevet ud af loven, at FVU-læsning trin 1 specifikt kunne tilrettelægges for tosprogede. Der blev dog indført den fælles test til brug for FVU (FVU-test) og AMU (Vurdering af basale færdigheder), hvilket formentlig har sikret, at flere har bedre forudsætninger, inden de starter. Imidlertid kunne der måske være baggrund for en fornyet vurdering af, om det adgangsniveau, der indirekte er sat for, at tosprogede kan deltage i FVU på baggrund af testen, selvom den kun er vejledende, er tilstrækkelig højt.

Begrundelsen for ikke at opretholde eller udvide et særligt tilbud til tosprogede var, at FVU ikke er et tilbud i Dansk som andetsprog, men et målrettet læse- og skrivetilbud for voksne. Behovet for undervisning, der specifikt imødekommer tosprogedes forudsætninger og behov bør dækkes af de øvrige tilbud, hvor der blev igangsat forskellige nye initiativer i forbindelse med velfærdsaftalen og udmøntningen af globaliseringspuljen fra 2006. Blandt andet blev puljen til arbejdsmarkedsdansk etableret, AMU udbød en ny arbejdsmarkedsuddannelse i Dansk som andetsprog, og der blev lavet en informationskampagne.

Af tallene og erfaringerne fra praksis kan man se, at der fortsat er mange tosprogede på FVU, og at de problemer, der blev påpeget i evalueringsrapporten i 2005, stadig er genkendelige, selvom der har været forskellige nyudviklinger i de offentlige tilbud i Dansk som andetsprog.

En særlig problemstilling tilknyttet de mange tosprogede på FVU er lærerkompetencerne. Uddannelsen til FVU-lærer er målrettet undervisning af voksne i at læse og skrive, men beskæftiger sig ikke med de faglige spørgsmål, der er knyttet til at undervise deltagere med dansk som andetsprog.

3.5.2 Særlige udfordringer for lærere der underviser tosprogede

Som det blev redegjort for i kapitel 2.9, er der mange personer med udenlandsk herkomst, som benytter de forskellige tilbud i AVU, FVU og AMU, der ikke specielt er målrettet mod at lære dansk eller på anden måde er målrettet tosprogede. Deltagerne på de ordinære uddannelser har forskellige dansk kundskaber, som spænder fra, at det danske sprog slet ikke volder problemer til, at deltagerne har ringe dansk kundskaber. I dette kontinuum af dansksproglige færdigheder vil der være en del deltagere, som har brug for lidt ekstra opmærksomhed for at få et godt udbytte af undervisningen.

Det er en fælles erfaring på tværs af uddannelsestilbuddene, at når der deltager udlændinge i undervisningen sammen med deltagere med dansk som modersmål, er der et behov for, at lærerne er klædt på til

at undervise deltagere med dansk som andetsprog. Det vil sige, at læreren skal vide noget om, hvad det betyder i læringssituationen at være tosproget, og hvordan der kan tages højde for den tosprogedes behov i undervisningstilrettelæggelsen. Hvad er det for eksempel, der ofte volder den tosprogede særlige kvaler, og hvordan kan læreren ved eksempelvis at være opmærksom på, hvordan nyt stof, nye begreber og opgaver præsenteres, være med til at lette læreprocessen for tosprogede deltagere. Især inden for grundskolen har der været arbejdet meget med, at faglærerne skal tænke den sproglige dimension ind i undervisningen i forhold til tosprogede deltagere, men dette er kun sket sporadisk i voksenuddannelserne. Det er også vigtigt at medinddrage kulturelle aspekter, der er relevante for undervisningssituationen.

I AMU er der mulighed for at knytte danskundervisning til den faglige undervisning, og for den del af kursisterne, der har de ringeste sproglige forudsætninger, er der ikke tvivl om, at det vil fremme deres læreproces at gøre det. Overordnet har AMU ikke noget særligt problem med frafald, men i forhold til især certifikatkurser, der afsluttes med en prøve, ses inden for nogle brancheområder et stort frafald eller dumpeprocent ved prøverne for personer med udenlandsk herkomst¹². Det er en indikator på, at der er behov for at gøre en ekstra indsats enten ved, at lærerne bliver bedre til at tilrette undervisningen for udlændinge, der går på hold med personer med dansk herkomst, eller at man i højere grad benytter sig af mulighederne for at knytte undervisning i Dansk som andetsprog sammen med den faglige undervisning i AMU.

¹² Jf. notat til VEU-rådet om AMU's tilbud til flygtninge og indvandrere af 13. september 2010.

4. Løsningsforslag

På baggrund af de barrierer, som arbejdsgruppen har kortlagt, og som gennemgås i kapitel 3, skitseres i dette kapitel mulige løsningsforslag. Løsningsforslagene skal ses som forslag til mulige indsatsområder for VEU-rådet i forhold til at skabe bedre muligheder for opkvalificering af gruppen af voksne tosprogede.

4.1. Udvikling af FVU

I rapporten er det blevet belyst, at personer som ikke har opnået grundlæggende danskundskaber, og som ikke har mulighed for at benytte danskuddannelserne, kan opleve vanskeligheder med at benytte de andre uddannelses tilbud på grund af sproglige adgangskriterier til Dansk som andetsprog i AVU, AMU og FVU-læsning.

En løsning kan være at oprette et særligt tilbud til tosprogede i FVU, der primært har fokus på mundtlige færdigheder, og som kan forberede potentielle deltagerne til at deltage i henholdsvis FVU-læsning eller Dansk som andetsprog i AVU eller AMU. På den måde skaber man et lavere uddannelsestrin inden for de dansktilbud, der skal supplere danskuddannelserne, samt skabe en bro til anden erhvervsrettet og almen uddannelse.

Derudover vil det være relevant at udvikle et FVU-tilbud, som har de samme mål som det eksisterende FVU, men med fokus på undervisning af tosprogede, som man har gjort det med Dansk som andetsprog på AVU. Over halvdelen af kursisterne på FVU-læsning er tosprogede, og FVU har det største antal tosprogede deltagere efter danskuddannelserne. På trods af, at tilbuddet er helt relevant for den del af målgruppen, der har gode mundtlige forudsætninger, vil et tilbud målrettet tosprogede, hvor der tages udgangspunkt i deres sproglige forudsætninger, sandsynligvis være med til at give flere af de tosprogede deltagere et øget udbytte af FVU.

Forslagene om nyudvikling af FVU skal ses i følgende sammenhæng:

- FVU-tilbuddet er i forvejen et konkret færdighedstilbud.
- FVU er, via VUC og driftsoverenskomstparter, til stede på næsten alle VEU-institutioner og derfor let tilgængeligt for målgruppen.
- FVU er meget fleksibelt i sin udbudsstruktur.
- FVU er overskueligt som følge af trinopdelingen.
- FVU har klare konkrete mål på de enkelte trin, der hver især kan afsluttes med en prøve.
- FVU kan afholdes på institutioner, på virksomheder med videre.

Forslag til udvikling af FVU

- *Der udvikles et nyt FVU-tilbud tilrettelagt for tosprogede med fokus på mundtlige færdigheder, som kan fungere som forberedelse til at kunne deltage i undervisningen i FVU-læsning og Dansk som andetsprog i AVU og AMU.*
- *Der etableres en variant af det eksisterende FVU-læsning blot tilrettelagt for tosprogede.*

4.2 Forbedret vejledning, screening og samspil mellem tilbuddene

Fælles vejledningsindsats

Én barriere for voksne tosprogedes brug af uddannelsestilbuddene er manglende eller uoverskuelig information og vejledning jf. afsnit 3.4. På nuværende tidspunkt kan man modtage vejledning og information på uddannelsessteder, VEU-centre, jobcentre og via nettet.

En del af løsningen kunne være gennemførelse af en fælles informationsindsats uddannelsestilbuddene i mellem. En sådan løsning kan på sigt understøttes ved at gøre voksne tosprogede til et særligt indsatsområde for VEU-centrene, så der kommer mere opmærksomhed på denne målgruppe i VEU-centrenes opsøgende vejledning og rådgivning både i forhold til uddannelse i Dansk som andetsprog og øvrig almen og erhvervsrettet uddannelse. Derved vil institutionerne i de forskellige VEU-centre sandsynligvis blive understøttet i et samarbejde om at gennemføre en fælles vejlednings- og informationsindsats for de tosprogede brugere. En fælles vejlednings- og informationsindsats kunne også understøttes af en anden koordinerende instans som for eksempel jobcentrene.

Sprogcentre og andre udbydere af danskuddannelserne samt de ikke-formelle tilbud i regi af folkeoplysningen har typisk en omfattende vejledning og et potentiale til at yde skræddersyet vejledning til den enkelte. Udbydere af danskuddannelse og folkeoplysningen indgår ikke automatisk i VEU-centrene, og der er derfor behov for særlig opmærksomhed på, at disse tilbud omfattes af den fælles vejlednings- og informationsindsats.

Eventuelt kan der være behov for, at man fra centralt hold iværksætter en informationskampagne målrettet udvalgte målgrupper som f.eks. jobcentre, virksomheder, uddannelsesinstitutioner og særligt potentielle kursistgrupper. Man kunne også styrke eVejledning.dk i forhold til voksne tosprogede.

Det skønnes at være vigtigt for de forskellige brugere, at der er mulighed for at henvende sig ét sted for at få information og vejledning om de forskellige tilbud og få afklaret den enkeltes dansksproglige kompetencer. Det kan derfor overvejes, om der skal oprettes en fysisk ”vejledningsenhed”, som kan tilbyde én indgang til information og vejledning.

Danskuddannelserne udgør det grundlæggende tilbud for voksne udlændinge, der kommer til Danmark. En del udnytter af mange forskellige årsager kun delvist deres ret til tre års danskuddannelse. Hvis flere udnyttede deres treårsret, ville det formentlig betyde, at færre kom ind i den problemstilling, at de har svært ved at finde passende tilbud i dansk senere. Det kunne derfor være hensigtsmæssigt at finde måder at vejlede og motivere flere til i højere grad at benytte deres treårs uddannelsesret.

Fælles screeningsværktøj

På nuværende tidspunkt bliver der, som nævnt i afsnit 3.4, benyttet forskellige fremgangsmåder og referencerammer i forhold til vejledning og visitation til en uddannelse afhængigt af, hvilken uddannelse vurderingen skal forholde sig til. De forskellige fremgangsmåder og det, at der ikke er en fælles referenceramme uddannelsesstilbuddene i mellem, medfører bl.a., at det kan være svært at vide, hvilke af uddannelsesstilbuddene der bedst matcher den tosprogedes kompetencer og behov. På den baggrund får flere potentielle kursister ikke altid præsenteret det rette tilbud eller finder frem til det.

Hvis der kunne skabes en fælles referenceramme ved f.eks. at lave et fælles screeningsværktøj evt. med udgangspunkt i visitationsværktøjerne brugt ved det tidligere Integrationsministeriums danskuddannelser, vil der formentlig være en større sandsynlighed for, at virksomheder, jobcentre og enkeltpersoner i højere grad end i dag, vil få tilbudt den mest hensigtsmæssige uddannelse/den bedst mulige rådgivning. Derudover vil et fælles screeningsværktøj kunne lette og øge samspillet mellem de forskellige uddannelsesstilbud og lette arbejdet for koordinerende enheder som VEU- og jobcentre og styrke deres indsats for de tosprogede. Screeningsværktøjet vil være et vigtigt arbejdsredskab for vejledningsenheder, der specifikt vejleder tosprogede.

Udviklingen af et fælles screeningsværktøj vil også kunne anvendes i arbejdet med at realkompetencevurdere personer med udenlandsk herkomst som f.eks. individuel kompetencevurdering i AMU og jobcentrenes kompetencekort. Det vil dermed bidrage til at styrke arbejdet med realkompetencevurdering af udlændinge.

Optimering af samspil mellem udbud

Det vil styrke indsatsen på området, hvis de forskellige uddannelsesinstitutioner og andre interessenter koordinerer deres tilbud målrettet tosprogede. Der er ofte tale om mindre målgrupper med specifikke behov, og en koordinering af behovsafklaring og udbud kan bedre sikre, at målgruppens forskellige uddannelsesbehov dækkes, og at de forskellige uddannelsesmuligheder i systemet udnyttes optimalt.

Det kan ofte være positivt at have et samarbejde om etablering af forløb, der indeholder elementer fra forskellige uddannelsessystemer, f.eks. AMU og FVU, eller at facilitere deltagernes overgang fra det ene uddannelsessystem til det andet, eksempelvis fra danskuddannelserne til AVU. Koordinering kan være med til at minimere, at der f.eks. sker aflysninger af tilbud om uddannelse på grund af for få tilmeldinger.

Det er oplagt, at VEU-centrene på sigt vil kunne være med til at facilitere forskellige slags samarbejder, så det understøttes, at der opbygges en permanent viden om metoder til afdækning af uddannelsesbehov i samarbejde med virksomheder og andre interessenter. Der er endvidere behov for, at der samles viden om uddannelsesmuligheder i de forskellige systemer og metoder til at arbejde på tværs og etablere hensigtsmæssige uddannelsesforløb i lokalområdet, så de givne muligheder udnyttes bedst muligt. I den forbindelse skal man være opmærksom på, at sprogcentrene udgør en vigtig aktør i feltet, men ikke er obligatoriske medlemmer af VEU-centrene.

Forslag til forbedret vejledning, screening og samspil mellem tilbuddene:

- *Uddannelsesinstitutionerne samarbejder med VEU-centre, jobcentre m.fl. for at styrke koordineringen af informations-, vejlednings- og uddannelsesindsatsen målrettet voksne tosprogede. Det kan i forlængelse heraf overvejes, om der skal oprettes en fysisk "vejledningsenhed", som kan tilbyde én indgang til vejledning til de forskellige tilbud og til at få afklaret den enkeltes dansksproglige kompetencer.*
- *Der udvikles et fælles screeningsværktøj med en fælles referenceramme, som kan benyttes i forhold til at vurdere potentielle kursisters dansksproglige kompetencer med henblik på at kunne vejlede og henvise dem til de mest hensigtsmæssige uddannelsstilbud.*

4.3 Styrkelse af lærerkvalifikationer

Mange tosprogede benytter de forskellige almene og erhvervsrettede uddannelser og kurser, som udbydes i regi af AVU, FVU og AMU. På mange af uddannelserne undervises deltagerne på hold, hvor der både deltager personer med dansk som modersmål og dansk som andetsprog. Det stiller både lærere og deltagere med dansk som andetsprog over for særlige udfordringer i undervisningen. Der er et behov for tilbud om efteruddannelse til lærerne, så de kan tages højde for forskellige sproglige og kulturelle udfordringer i undervisningen.

Over halvdelen af deltagerne på FVU-læsning er tosprogede, hvilket medfører særlige udfordringer for både lærere og kursister. FVU-læreruddannelsen er målrettet til at kvalificere lærerne til at undervise voksne i læsning og skrivning og ikke i Dansk som andetsprog. Derfor er det relevant at kunne tilbyde færdigguddannede FVU-lærere efteruddannelse i at undervise tosprogede i læsning og skrivning. Derud-

over kan det overvejes om dimensionen læsning og skrivning for personer, der ikke har dansk som modersmål, bør integreres i FVU-læreruddannelsen.

Hvis der som anbefalet oprettes nye tilbud i FVU særligt målrettet tosprogede, skal det sikres, at lærerne har relevante kompetencer i forhold til at undervise tosprogede.

Forslag til styrkelse af lærerkvalifikationer

- *Lærere i AVU, FVU og AMU tilbydes efteruddannelse i forhold til at undervise deltagere med dansk som andetsprog, der deltager i almen og erhvervsrettet undervisning sammen med deltagere med dansk som modersmål.*
- *Lærere i FVU-læsning tilbydes efteruddannelse i at undervise deltagere med dansk som andetsprog. Det skal ved eventuel etablering af nye tilbud i FVU, der specifikt er målrettet deltagere med dansk som andetsprog sikres, at lærerne har relevante lærerkvalifikationer i forhold til at undervise tosprogede.*

Herudover kan det overvejes, om der er behov for en nærmere undersøgelse af, hvor mange udlændinge der må opgive at fortsætte med de øvrige uddannelses tilbud i dansk som andetsprog/ FVU-læsning på grund af utilstrækkelige dansksproglige kompetencer til at kunne benytte AVU, AMU eller FVU, når de ikke har adgang til danskuddannelserne.

Bilag 1

Deltagere i arbejdsgruppe under VEU-rådet om tilbud til voksne tosprogede

Anna Raundahl, fuldmægtig, Kontor for arbejdsmarkedsuddannelser, Undervisningsministeriet, efter 3. oktober 2011 Ministeriet for Børn og Undervisning

Ann B. Poulsen, chefkonsulent, Dansk Arbejdsgiverforening

Anne Bruvik-Hansen, konsulent, LO

Annette Ramsøe, uddannelseskonsulent, Kontor for arbejdsmarkedsuddannelser, Undervisningsministeriet, efter 3. oktober 2011 Ministeriet for Børn og Undervisning

Dan Sæderup, formand for sektionen af lærere i dansk som andetsprog, Uddannelsesforbundet

Hannah Kjærgaard, udviklingschef, Næstved Sprog- og Integrationscenter, bestyrelsesmedlem i Foreningen af Ledere ved Danskuddannelser

Jakob Thykier, direktør, UCplus

Jens K. A. Dinesen, chefkonsulent, Kontor for arbejdsmarkedsuddannelser, Undervisningsministeriet, efter 3. oktober 2011 Ministeriet for Børn og Undervisning

Kim Larsen, uddannelseschef, Tietgenskolen

Lars Lindahl, pædagogisk konsulent, Vejledningskontoret, Undervisningsministeriet, efter 3. oktober 2011 Ministeriet for Børn og Undervisning

Lisbeth Bang Thorsen, kontorchef, Kontor for arbejdsmarkedsuddannelser, Undervisningsministeriet, efter 3. oktober 2011 Ministeriet for Børn og Undervisning

Lise Hjort Elmquist, specialkonsulent, Danskuddannelsesenheden, Integrationsministeriet, efter 3. oktober 2011 Ministeriet for Børn og Undervisning

Susanne Wind, uddannelseskonsulent, 3F

Torben Nielsen, uddannelseschef, VoksenUddannelsescenter Frederiksberg

Yvonne Gammelgaard, fagkonsulent, Kontor for gymnasiale uddannelser, Undervisningsministeriet, efter 3. oktober 2011 Ministeriet for Børn og Undervisning